

BIJDRAGE

LOUIS VOS

HET POLITIEKE FALEN VAN EEN KERKFORST. KARDINAAL SUENENS EN ‘LEUVEN-VLAAMS’ (1962-1968)

Vijftig jaar geleden, in 1968, begon met de ontknoping van de strijd om ‘Leuven-Vlaams’ een nieuw tijdperk in de Belgische politiek. In de nasleep ervan begonnen de staatshervormingen die het unitaire België omvormden tot een federatie, en vielen alle politieke partijen naar taalgroep uiteen. In het ontstaan en het verloop van de ‘kwestie Leuven’ speelde kardinaal Leo Jozef Suenens (1904-1996) een cruciale rol, omdat hij als hoofdverantwoordelijke voor het bisschoppelijk mandement van 13 mei 1966 ongewild een katalysator werd voor de groeiende communautaire tegenstelling én voor de emancipatie van de Vlaamse katholieken tegenover hun bisschoppen. Dit artikel wil zijn rol analyseren.¹

— 1 Wij baseerden ons op de beschikbare (gedrukte) bronnen en literatuur. Wat de bronnen betreft, zijn dat vooral de egodocumenten van kardinaal Suenens: L.J. Suenens, *Terugblik & Verwachting. Herinneringen van een kardinaal*, Tielt, 1991 en zijn getuigenis ‘Kardinaal Suenens’ uit 1970 in J. Florquin, *Ten Huize van... dl. 8*, Brugge, 1972, pp. 319-381. We raadpleegden ook het archief van rector Honoré Van Waeyenbergh, bewaard in het Universiteitsarchief van de KU Leuven: zie K. Corens, *Inventaris van het archief van rector Honoré van Waeyenbergh (1891-1871)*, Leuven, 2009. Veel gegevens vonden we bij H. Todts & W. Jonckheere, *Leuven Vlaams. Splitsingsgeschiedenis van de Katholieke Universiteit Leuven*, Leuven, 1979 en Ch. Laporte, *L'affaire de Louvain. 1960-1968*, Paris-Bruxelles, 1999; aanvullend ook in G. Van Hoof, *Leuven-Louvain*, Lier, 1966; en R. Derine, *Strijd om Leuven. Feiten en eisen*, Utrecht, 1967. Voor de universiteitsgeschiedenis zie ook de hoofdstukken van L. Gevers, *Agenda*.

< Kardinaal Leo Jozef Suenens (1904-1996), aartsbisschop van Mechelen-Brussel (1961-1979), hier op 7 september 1967 bij zijn terugkeer uit Latijns-Amerika. Het Tweede Vaticaanse concilie (1962-1965) was net voorbij, dus was de kardinaal in clergyman, niet meer in toog. [ADVN, VFA 11175/5]

De sinds 1945 als hulpbisschop fungerende Suenens was al op 7 augustus 1961, de dag dat de 87-jarige kardinaal Jozef Van Roey overleed, als apostolisch administrator aangesteld, en kreeg drie maanden later, op 24 november 1961 zijn benoeming tot aartsbisschop van Mechelen.² Hij ontpopte zich als hervormer – wat na het 35-jarig episcopaat van zijn voorganger wenselijk was – want al in december 1961 bewerkte hij in samenspraak met de Belgische autoriteiten de splitsing van het oude aartsbisdom in de diocesen Mechelen-Brussel en Antwerpen.³ In Rome werd hij tijdens het Tweede Vaticaans concilie (1962-1965) een boegbeeld van vernieuwing: hij profileerde er zich als pleitbezorger van een open katholicisme en een handig strateeg.⁴ Hij stichtte in Leuven een nieuw Vlaams seminarie met een priesteropleiding in conciliaire stijl, waar seminaristen gewoon college liepen aan de universiteit.⁵ Aan de Leuvense universiteit stelde hij als hoofd van de inrichtende macht een nieuwe rector aan en splitste onder druk van Vlaamse professoren vanaf 1962 de faculteiten per taalgroep, elk met een eigen decaan. Maar toch werd hij vrij vlug geconfronteerd met de verder gaande eis om Vlaamse autonomie en om de overheveling van de Franstalige afdeling naar Wallonië. Zijn afwijzing daarvan en de beslissing om beide taalafdelingen in Leuven te houden, stootte op unaniem verzet van de Vlaamse publieke opinie. Zijn optreden leidde zelfs binnen de katholieke gemeenschap tot een zodanig verzet tegen het kerkelijk gezag, dat er vanaf toen in België een einde kwam aan de traditie van autoritair confes-

---

Uitdagingen voor een nieuwe universiteit, pp. 10-25; Noch prins noch kerk. De strijd om zelfstandigheid, pp. 32-49 en van L. Vos, *Studentenpolitiek. participatie en contestatie*, pp. 65-81, in: J. Tollebeek e.a., *De stad op de Berg. Een geschiedenis van de Leuvense universiteit sinds 1968*, Leuven, 2005, die ook gebaseerd zijn op onderzoek in de archieven van de KU Leuven. Het kerkelijk en maatschappelijk kader is te vinden in L. Gevers, *Kerk in de Kering. De katholieke Gemeenschap in Vlaanderen. 1940-1980*, Kalmthout, 2014. Een onderzoek van diocesane archieven zou bijkomende gegevens hebben kunnen opleveren, maar wij konden ze nog niet inzien. Maar, als door een gelukkig toeval verscheen na het redigeren en inzenden van ons artikel een bijdrage van iemand die als eerste de kerkelijke archieven systematisch kon depouilleren: de voormalige secretaris van die bisschoppenconferentie Leo Declerck. Samen met Mathijs Lamberigts publiceerde hij zopas: L. Declerck & M. Lamberigts, Mgr. E.J.de Smedt, bisschop van Brugge en de ‘splitsing’ van de Katholieke Universiteit van Leuven. Zijn verklaring van Kortrijk van 2 februari 1968 revisited, in: *Collationes. Tijdschrift voor Theologie en pastoraal*, jg. 48, 2018, nr. 1, pp. 23-50. Hun artikel is gebaseerd op de archieven van De Smedt, Suenens en de bisschoppenconferentie, met uitvoerige citaten uit – en samenvattingen van – de correspondentie. We hebben er in extremis nog dankbaar gebruik van kunnen maken voor enkele aanvullingen en preciseringen, die ons beeld completeerden en verduidelijkten, al noopte die publicatie ons toch niet tot een herziening of correctie van onze oorspronkelijke interpretatie.

2 L. Gevers, *Hoogtepunt en eindpunt van een tijdperk. Het Aartsbisdom onder kardinaal Van Roey (1926-1961)*, in: *Het Aartsbisdom Mechelen-Brussel. 450 jaar geschiedenis*, Antwerpen, 2009, II, pp. 173-253; W. Plavsic, *Les nominations episcopales en Belgique au XXe siècle*, s.l., 1989, pp. 46 e.v.

3 L. Kenis, *Kerk als minderheid in een pluralistische samenleving. Het aartsbisdom Mechelen onder Leo-Jozef Suenens en Godfried Danneels (1961-2009)*, in: *Het Aartsbisdom Mechelen-Brussel [...]*, pp. 255-317.

4 J. Grootaers, *Actes et acteurs à Vatican II*, Leuven 1998, in het bijzonder hoofdstuk XIII: *Le cardinal Suenens, stratège et charismatique*, pp. 314-325; M. Lamberigts & L. Declerck, *The Role of Cardinal Léon-Joseph Suenens at Vatican II*, in: D. Donnelly, e.a. (eds.), *The Belgian Contribution to the Second Vatican Council*, Leuven, 2008, pp. 61-217.

5 J. Florquin, *Ten Huize van [...]*, pp. 342-343.

sionalisme, die tot dan toe bisschoppen ertoe had gebracht rechtstreeks in politieke kwesties in te grijpen.

DE 'KWESTIE LEUVEN'

Na de levensbeschouwelijke pacificatie van het schoolpact (1958) en het herstel van de sociale vrede met het aantreden van de travaillistische regering Lefèvre-Spaak (1961), kwam immers in de Belgische politiek de tegenstelling tussen Franstaligen en Vlamingen als derde spanningsveld op de voorgrond.⁶ Onder druk van een sterker wordende Vlaamse beweging ging de regering zelf 'de taalproblemen' oplossen. Dat leidde in 1963 tot het vastleggen van de taalgrens, de aanpassing van de administratief-bestuurlijke grenzen daaraan, en de creatie van een eentalig Vlaanderen en een eentalig Wallonië, een tweetalig gebied Brussel, en enkele gebieden met faciliteiten voor anderstaligen aan de taalgrens en rond de hoofdstad.⁷

De stad Leuven behoorde tot eentalig Vlaams gebied, maar de facto leefden er heel wat Franstaligen, vooral professoren en staf met hun families, naast Franstalige studenten die er op kot waren, en de Franstalige Leuvense hogere burgerij. De universiteit was sinds haar heroprichting in 1834 altijd Franstalig geweest. Pas in het interbellum waren geleidelijk in de meeste opleidingen naast Franstalige ook Nederlandstalige colleges gekomen, maar tot het begin van de jaren zestig was bestuur en de administratie van de universiteit grotendeels Franstalig. Het studentenleven was al sinds het interbellum grotendeels gesplitst naar taalgemeenschap. Bij de Vlaamse studenten leefde het gevoel een eigen roeping te hebben in het steunen van de katholieke Vlaamse beweging, via hun studentenbeweging. Dat leidde al sinds het einde van de 19de eeuw geregeld tot animositeit en confrontaties tussen Vlaamse en Franstalige studenten. Die conflicten waren tijdens en in het decennium van de oorlog verminderd, maar laaiden vanaf de tweede helft van de jaren 1950 weer op.

Het vastleggen van de taalgrens schudde alles dooreen. Flaminganten wilden nu het Vlaamse karakter van Leuven en Vlaams Brabant sterker accentueren. Franstalige professoren en stafleden vreesden dat ze inzake schoolvoorzieningen en de administratieve diensten op gemeentelijk vlak zouden worden benadeeld, doordat het Frans niet meer oogluikend zou worden toegestaan. In november 1961 trokken ze naar de bisschoppen met een motie over de noodzaak van '*le libre et complet épanouissement de la culture Française*' in Leuven.⁸ In februari 1962 stichtten ze de vereniging ACAPSUL (Association du Corps Académique et du Personnel Scientifique de l'Université de Louvain).⁹ ACAPSUL publiceerde kort na elkaar een *Livre Blanc* en een *Livre Bleu* waarin

6 Zie bv. V. Dujardin, M. Dumoulin e.a., *Nieuwe Geschiedenis van België*, III, Tielt 2009, pp. 1421-1471.

7 Ch. Laporte, *L'affaire de Louvain* [...], pp. 11-15.

8 H. Todts & W. Jonckheere, *Leuven Vlaams* [...], p. 25.

9 Die een paar jaar later in 1966 naar eigen zeggen 544 leden telde. H. Todts & W. Jonck-

ze pleitte voor het behoud van een unitaire universiteit zonder autonomie voor de taalafdelingen, en zich verzette tegen een verhuizing van de Franstalige afdeling naar elders. De Leuvense universiteit was immers gesticht als *'institution bilingue unitaire'*.¹⁰ Daarom eisten ze ook faciliteiten voor de Franstaligen in Leuven op gebied van onderwijs, gezondheidszorg en administratie, dus een tweetalig regime zoals er voor Brussel een voorzien was. Maar de taalwetten van 1962-1963 gingen niet in de richting, en de Vlaamse beweging zowel als Vlaamse studenten waren daar niet voor te vinden, omdat ze voor de verfransing van Leuven vreesden.¹¹ Op Vlaamse studentenmanifestaties begonnen de slogans *'Leuven: Vlaams!'* en *'Walen buiten!'* te klinken.

Op 21 februari 1962 kwamen de Belgische bisschoppen in Mechelen samen over de kwestie Leuven. Pas op 8 maart werd het standpunt van het episcopaat bekend: *'pour le plus grand bien de l'Église et du pays'* moest de enige katholieke universiteit in Leuven blijven, met onderwijs in het Frans en het Nederlands.¹² Na een tweede bijeenkomst van de bisschoppen over die kwestie op 13 april, maakten zij een onderscheid tussen het niveau van de wetgever en dat van henzelf als inrichtende macht. Ze hoopten dat de wetgever een oplossing zou vinden voor de Franstaligen in Leuven zonder de Vlamingen voor het hoofd te stoten. Als inrichtende macht beloofden ze de universiteit intern zo te reorganiseren dat de twee taalgemeenschappen zich maximaal zouden kunnen ontplooiën, maar dat toch de eenheid bewaard zou blijven.¹³

Suenens installeerde een commissie van bisschoppen om de nodige hervormingen voor te bereiden. De krachtlijnen daarvan werden meegedeeld in de bisschoppelijke verklaring van 10 augustus 1962: voor het geheel van de universiteit een tweetalig unitaire organisatie en centrale diensten, en een zekere decentralisatie naar de taalgemeenschappen die hun eigenheid kon waarborgen, o.m. door een verdubbeling van de faculteiten naar taalgroep. Omdat de bisschoppen de hele universiteit in Leuven wilden behouden, gewaagden ze niet van een gehele of gedeeltelijke overheveling van de Franstalige afdeling. Voor de publieke opinie was dit vooral een tegemoetkoming aan de eisen van de Franstaligen, al zag het episcopaat de bestuurlijke autonomie als een toegeving aan de Vlamingen.¹⁴ Die reorganisatie vereiste nieuwe mensen. Rector Van Waeyenbergh werd tot zijn onaangename verrassing opzij gezet.¹⁵ Hij behield

---

heere, *Leuven Vlaams* [...], p. 274.

10 H. Todts & W. Jonckheere, *Leuven Vlaams* [...], pp. 26-31.

11 H. Todts & W. Jonckheere, *Leuven Vlaams* [...], pp. 31-32.

12 Ch. Laporte, *L'affaire de Louvain* [...], p. 76.

13 Ch. Laporte, *L'affaire de Louvain* [...], p. 82.

14 Ch. Laporte, *L'affaire de Louvain* [...], p. 90.

15 H. Todts & W. Jonckheere, *Leuven Vlaams* [...], pp. 33-38. Van Waeyenbergh had er in zijn laatste jaarverslag ontmoedigd over geklaagd dat beide taalgroepen aan de universiteit beheerst werden door *"une rivalité odieuse, le manque de bon sens et d'honnête sincérité, la hargne réciproque pour ne pas dire la haine, et donc le manque absolu de charité chrétienne"*. Hij had toen gepleit voor een harde disciplinaire aanpak: *"Il faudra remonter le courant et prendre des mesures très sévères et les faire respecter sans rémissions et avec énergie"*. Hij scheen niet meer bereid grondige hervormingen door te voeren.

wel zijn eretitel *'rector magnificus'*, maar als 'echte' rector werd Albert Descamps benoemd.¹⁶ Er bestaat een foto van oktober 1962 voor het pauscollege, waar de aartsbischop geflankeerd door de 'oude' en de 'nieuwe' rector naar de universiteitshal stappen voor de opening van het academiejaar. Aan het gezicht van Van Waeyenbergh kan men zien hoe gekwetst en vernederd hij zich voelde.¹⁷ In zijn openingsrede beklemtoonde Suenens toen de eenheid van de Katholieke Universiteit, en onderstreepte

^ Op weg naar de plechtige opening van het academiejaar 1962-63 van de (nog unitaire) Katholieke Universiteit Leuven: Kardinaal Suenens, grootkanselier van de universiteit, tussen rector magnificus Honoré Van Waeyenbergh, en de pas benoemde rector Albert Descamps. [ADV, VB 471]

Hoewel Van Waeyenbergh zijn openingsrede voor 1962 al helemaal had uitgeschreven, mocht hij die niet uitspreken. Een week voor de plechtigheid kreeg hij immers een briefje van Suenens (ook gericht aan Descamps): “*Excellences, Étant donné l'importance particulière de la séance inaugurale du 8 octobre prochain, je crois répondre aux devoirs de ma charge de Grand Chancelier de l'Univ. C., ainsi qu'aux désirs de mes collègues de l'épiscopat, en vous proposant de faire moi-même le discours d'ouverture de l'année académique*”. Archief Van Waeyenbergh, KU Leuven, 12314, Suenens aan Van Waeyenbergh, 1 oktober 1962. Zie ook L. Gevers, *Agenda* [...], pp. 10-25.

¹⁶ Naast rector magnificus en rector werden ook voor elke taalafdeling apart een prorector, en vicerector, en secretaris-generaal en een wetenschappelijke raadgever benoemd; de namen bij Ch. Laporte, *L'affaire de Louvain* [...], 87-91.

¹⁷ Foto in: E. Lamberts & J. Roegiers, *De universiteit te Leuven. 1425-1985*, Leuven, 1988, p. 225. Van Waeyenbergh voelde zich in de loop van dat academiejaar helemaal uitgesloten en onheus

dat de decentralisatie in geen geval mocht leiden naar een splitsing: “Ce serait prendre envers l’Eglise la responsabilité d’un acte sans précédent (...)”.¹⁸

Als antwoord op ACAPSUL hadden Vlaamse hoogleraren als Raymond Derine, Zeger van Hee en Pieter De Somer de Vereniging van Leuvense Professoren (VLP) opgericht.¹⁹ Die schreef op 14 mei 1963 een vertrouwelijke brief aan kardinaal Suenens, de pauselijke nuntius Silvio Oddi, de Vlaamse bisschoppen Emiel Jozef De Smedt (Brugge) en Jules Victor Daem (Antwerpen), en rector Descamps om te waarschuwen dat “een opdringen door de Kerk van maatregelen in verband met de taalstrijd, die zouden ingaan tegen de rechtmatige Vlaamse eisen, zowel bij de katholieke als andersdenkende Vlamingen zeer noodlottige gevolgen zou hebben”.²⁰ De lente en zomer van 1963 werden overigens gekenmerkt door politieke hoogspanning met een door de CVP verworpen taalcompromis gevolgd door een door de koning geweigerd ontslag van de regering Lefèvre, en vervolgens een politiek conclaaf op Hertoginnedal waar een akkoord tot stand kwam dat de taalgrens vastlegde. Het werd in juli 1963 door het parlement goedgekeurd.

In die hele periode bleven de bisschoppen op de achtergrond, uit vrees dat hun woorden politiek misbruikt zouden worden. Pas op 28 augustus 1963 traden ze opnieuw in de openbaarheid, om maatregelen aan te kondigen om de twee professorenverenigingen te ontbinden, omdat ‘van beide kanten extreme standpunten werden ingenomen’. De Franstaligen riepen ze op loyaal de territoriale eentaligheid van de stad Leuven te aanvaarden, en de Vlamingen begrip op te brengen voor de Franstaligen en hun de maatregelen te gunnen die door de wet waren toegestaan.²¹ De verenigingen onderwierpen zich niet echt. De ACAPSUL was een vzw en kon daardoor niet door de bisschoppen verboden worden, maar koos voor een *low profile*. Voorzitter kanunnik Arthur Janssen van de VLP moest onder druk van de rector toegeven, maar dat veroorzaakte ongenoegen bij de achterban, die de vereniging deed herrijzen als de Leuvense afdeling van de in oktober 1964 in Brussel opgerichte interuniversitaire Vereniging van Vlaamse Professoren (VVP).²²

---

behandeld door Descamps, die zijn rol overnam, ook bv. in de Hoover Foundation, en hem materieel benadeelde, zoals door het blokkeren van een bankrekening waar geld van hemzelf op stond. Die maatregelen leken Van Waeyenbergh “*inspirés par une méfiance*”. Van Waeyenbergh aan Suenens, 26 februari 1963, Archief Van Waeyenbergh, KU Leuven. Twee jaar later trok hij zich terug. Hij overleed in 1970.

18 Ch. Laporte, *L'affaire de Louvain* [...], p. 93 merkte op dat in een commentaar van *La Libre Belgique* het woord ‘acte’ werd vervangen door het veel sterkere ‘suicide’. Het gevolg was dat deze quote van Suenens vanaf toen altijd met de term ‘suicide’ werd bedacht. Zo ook in H. Todts & W. Jonckheere, *Leuven Vlaams* [...], p. 38, maar die verwijzen rechtstreeks naar *La Libre Belgique*, 12 oktober 1962.

19 H. Todts & W. Jonckheere, *Leuven Vlaams* [...], p. 32.

20 Ch. Laporte, *L'affaire de Louvain* [...], p. 102; H. Todts & W. Jonckheere, *Leuven Vlaams* [...], p. 44.

21 Ch. Laporte, *L'affaire de Louvain* [...], pp. 107-111.

22 G. Van Hoof, *Leuven-Louvain* [...], pp. 71-72; H. Todts & W. Jonckheere, *Leuven Vlaams* [...], p. 48.

De ontwikkelingen in de universiteit hingen ook af van maatregelen voor universitaire expansie. Sinds 1960 was het debat daarover bezig, gezien de bestendige aangroei van het aantal studenten. Voor Leuven was de toestand het meest acuut. Daar raakte het expansiedebat verweven met de taalcontroverse, want de gedachte groeide dat een inplanting van de hele Franstalige afdeling over de taalgrens, een overheveling dus, twee vliegen in één klap zou slaan: meer ruimte in Leuven en vrijwaring van de ééntaligheid van Vlaams Brabant. Op 9 april 1965 werd een wet op de universitaire expansie goedgekeurd, die extra middelen voor de universiteiten ter beschikking stelde, in het bijzonder voor Leuven onder verwijzing naar de splitsing en verdubbeling van de faculteiten. Bovendien werden als expansiegebieden voor Leuven aangewezen Sint-Lambrechts-Woluwe voor de Franstalige faculteit geneeskunde, Kortrijk waar in 1965-66 een eerste kandidatuur Wijsbegeerte en Letteren begon, en Waver. Dit liet speculaties open voor een volledige of gedeeltelijke overheveling van Franstalige eenheden.²³

Begin november 1965 zorgde een interview van de Franstalige beheerder Michel Woitrin in de Franstalige studentenblad *L'Ergot* voor grote opschudding. Daarin schetste hij een toekomstbeeld van '*le très grand Bruxelles de l'avenir*', binnen de drie-

- ^ Beheerder Michel Woitrin van de Franstalige UCL licht de expansieplannen toe van zijn deeluniversiteit over Leuven-Woluwe en Waver van wat genoemd werd '*le très grand Bruxelles de l'avenir*'. [ADV, VB 471]

23 H. Todts & W. Jonckheere, *Leuven Vlaams* [...], 94-101. Over de voorgeschiedenis van de universitaire expansiewet: H. Todts & W. Jonckheere, *Leuven Vlaams* [...], pp. 50-94.

^ Leuven, 15 december 1965: Massale Vlaamse studentenbetoging voor de overheveling van de UCL naar Franstalig gebied. [ADVN, VFA 2203]

hoek van universitaire vestigingen in Waver, Leuven en Woluwe.²⁴ De Vlaamsgezinden beschouwden dat als een plan voor een verfransing van Vlaams Brabant.²⁵ De Vereniging van Vlaamse professoren klom in haar pen om te bepleiten dat de enige gezonde oplossing was: *'de Franstalige katholieke universiteit in te planten in Wallonië'* en LOVAN – de Vlaamse assistentenvereniging – preciseerde dat het in Namen moest zijn want dat was *'het demografisch zwaartepunt van Wallonië'*. Met de oprichting van Aktiegroep Leuven op 19 november 1965 begon de propaganda voor de overheveling van de hele Franstalige afdeling naar Wallonië.

— 24 R. Derine, *Strijd om Leuven [...]*, pp. 71-77; Ch. Laporte, *L'affaire de Louvain [...]*, pp. 133-140. Woitrin verklaarde later zijn verwijzing naar de 'driehoek' zonder taalpolitieke bijbedoelingen te hebben gedaan, redenerend vanuit de logica van de te verwachten urbanisatie, maar zo kwam het toen niet over. Hij was echter niet de eerste om dat beeld te lanceren. Ook rector Descamps had 'de driehoek' al gebruikt in zijn openingstoespraak van 1963-64, maar dat was onopgemerkt gebleven.

25 H. Todts & W. Jonckheere, *Leuven Vlaams [...]*, pp. 102-112. Een week na Woitrins interview publiceerde *De Standaard* een artikel onder de kop: 'Vlaamse professoren luiden de noodklok: Leuven beraamt moord op Vlaams-Brabant. Groot-Brussel wordt al voorbereid.'

Op 20 december 1965 trok een delegatie naar kardinaal Suenens. Ze bestond uit zes Vlaamse prominenten, die zowel de intellectuele als de sociaaleconomische zijde van de Katholieke Vlaamse zuil representeerden, en niet konden worden afgedaan als een vertegenwoordiging van Vlaams-nationalistische radicale randgroepen. De delegatie wilde hem ervan overtuigen onmiddellijk principieel te beslissen ten gunste van de overheveling van de Franstalige afdeling naar Wallonië. Ze overhandigde hem een memorandum waarin argumenten voor deze stelling werden ontwikkeld. Maar zij slaagde er niet in hem te overtuigen.²⁶ Die dag ontving Suenens ook hoogleraar sociologie Edward Leemans die hij zonder ruggespraak met rector Descamps de opdracht gaf een studiec ommissie te vormen om een herstructurering van de Leuvense universiteit uit te werken. 's Anderendaags werd dit in een bisschoppelijke verklaring publiek gemaakt.²⁷ Daarin herhaalden de bisschoppen nog eens vast te houden aan een unitaire katholieke universiteit in Leuven, en dat in hun ogen het toelaten van meer autonomie voor de taalafdelingen al een grote toegeving was aan de Vlamingen.²⁸

Het onbegrip tussen Vlamingen en Franstaligen nam toe. Op 18 januari 1966 was er de installatie van de studiec ommissie Edward Leemans-Xavier Aubert, met zes Franstalige en zes Vlaamse leden.²⁹ In zijn toespraak beklemtoonde Suenens dat de commissie zich moest bezinnen over de taak van de universiteit binnen de postconciliaire kerk en tegenover de taalgemeenschappen, over het toenemende belang van de wetenschapstoepassing in de samenleving, en de daaraan gekoppelde onafwendbare reorganisatie en territoriale spreiding. Dat impliceerde een afbakening van de bevoegdheden van de taalafdelingen en de unitaire bestuursorganen. Suenens (en Leemans) wilden daarbij één universiteit handhaven.³⁰ Maar vanaf de eerste commissievergadering was er al onduidelijkheid over wat de bisschoppen nu wensten. Die onduidelijkheid leverde Suenens brieven op van zowel Franstalige als Vlaamse decanen, waarop hij een beetje cryptisch antwoordde: *“wij verwachten van de commissie een concretisering van onze fundamentele beslissing: reële eenheid en reële autonomie”*. Maar

— 26 De delegatie bestond uit provinciegouverneur Louis Roppe, Boerenbondvoorzitter Constant Boon, voorzitter van de Kredietbank Fernand Collin, V.E.V. voorzitter Hendrik Cappuyns, voormalig ACW-voorzitter en CVP-senator Raf Hulpiau, en de decanen Josuë Van den Broecke (Geneeskunde) en Albert Van Windekens (Letteren). Het is begrijpelijk dat één van hen, Fernand Collin, toen vijf maanden later bleek dat de kardinaal niet naar hen had willen luisteren, tot de conclusie kwam dat Suenens (en de bisschoppen) het contact met de Vlaamse publieke opinie totaal hadden verloren. H. Todts & W. Jonckheere, *Leuven Vlaams [...]*, pp. 112 en 165; G. Van Hoof, *Leuven-Louvain [...]*, p. 82 met in noot 1 de tekst van het memorandum.

27 G. Van Hoof, *Leuven-Louvain [...]*, p. 83; H. Todts & W. Jonckheere, *Leuven Vlaams [...]*, pp. 119-122.

28 R. Derine, *Strijd om Leuven [...]*, pp. 78-82.

29 De professoren die de commissie vormden, waren aan Vlaamse kant: E. Leemans, R. Dillemans, A. Deruyttere, F. Gullentops, A. Gyselen en A. Van Windekens, aan Franstalige kant: X. Aubert, J. De Cuyper, J. Drèze, J. Hanse, R. Ladrière en E. Rigaux. H. Todts & W. Jonckheere, *Leuven Vlaams [...]*, pp. 121-122.

30 R. Derine, *Strijd om Leuven [...]*, pp. 82-85. H. Todts & W. Jonckheere, *Leuven Vlaams [...]*, pp. 119-122.

< De decembertoging 1965 mobiliseerde het merendeel van de Vlaamse studenten: de optocht per faculteitskring 'vulde' de hele Bondgenotenlaan van het station tot het stadhuis. [ADV N, VFA 2202]

de commissie zelf stelde opnieuw vragen: wat was er al beslist?, bestonden er contacten met de politieke wereld?, en was er al over financiële consequenties nagedacht? Het antwoord luidde dat er niets beslist was, behalve dat de begroting gesplitst werd en er gronden waren aangekocht in Waver, dat er geen contacten waren met politici en er over financiële kwesties nog niet was nagedacht.³¹

De werkzaamheden van de commissie liepen van 18 januari tot 8 april 1966, en ze kwam tot een unanieme visie op wat een katholieke universiteit moest zijn, hoe eenheid en autonomie kon-

den worden gewaarborgd, hoe de herstructurering zou moeten worden aangepakt, maar kon ze geen akkoord bereiken over hoe de universitaire expansie geografisch zou moeten worden aangepakt. Op 7 april – de dag voor een voorlopig rapport aan Suenens zou worden overgemaakt – stuurden de Franstalige decanen nog een brief aan de bisschoppen, waarin ze zich met klem tegen iedere overheveling verzetten en eraan herinnerden dat niet een formele structuurhervorming de universiteit beter zou laten draaien, maar wel '*la restauration du sens de l'autorité et de la responsabilité*'.³² Die brief was zijdelings ook bedoeld om de Franstalige leden van de commissie onder druk te zetten, wat lukte. Er kon dus over de kwestie van de geografische spreiding geen gemeenschappelijk standpunt uit de bus komen.

Op goede vrijdag 8 april 1966 werd het rapport aan Suenens overhandigd.³³ Er waren over de territoriale expansie twee nota's: de Franstaligen verwierpen principieel elke overheveling, de Vlamingen stelden – als minimale oplossing – de overheveling van de Franstalige kandidaturen voor (als grootste gemene deler van de opinies van de zes

31 H. Todts & W. Jonckheere, *Leuven Vlaams* [...], pp. 122-136.

32 H. Todts & W. Jonckheere, *Leuven Vlaams* [...], p. 143.

33 H. Todts & W. Jonckheere, *Leuven Vlaams* [...], pp. 136-142.

Vlaamse commissieleden, wel vergezeld van de bepaling dat als dit voorstel niet werd aanvaard door de tegenpartij, elkeen zijn vrijheid van handelen herwon). Op 23 april onderzochten de bisschoppen de voorstellen maar konden geen beslissing nemen, en droegen de twee voorzitters op nogmaals te proberen een akkoord te bereiken. Op 26 april bleek dat echter nog steeds onmogelijk. Intussen zette de Franstalige pers een grote campagne op, om de bisschoppen te beïnvloeden.

BISSCHOPPELIJK MANDEMENT EN REVOLTE (1966)

De zeven Belgische bisschoppen kwamen in Mechelen samen op vrijdag 13 mei 1966. Het waren behalve Léon-Joseph Suenens, de Vlaamse bisschoppen Emile-Jozef De Smedt (Brugge), Leonce-Albert Van Peteghem (Gent), Jules-Victor Daem (Antwerpen) en de Waalse bisschoppen André-Marie Charue (Namen), Charles-Marie Himmer (Doornik) en Guillaume-Marie Van Zuylen (Luik). De laatste drie waren studiegenoten geweest van Suenens in het Belgisch college in Rome. In de namiddag gingen ze akkoord met een verklaring over de toekomst van de Leuvense universiteit, waarvoor een ontwerp tekst was opgesteld door rector Albert Descamps en de Franstalige vicerector Edouard Massaux,³⁴ en die bekend bleef als 'het mandement'.³⁵ Inzake de interne structuur werd de autonomie van de taalafdelingen beklemtoond, twee zelfstandige academische raden in het vooruitzicht gesteld, en de splitsing van de begroting bevestigd. Inzake geografische spreiding zagen de bisschoppen enkel heil in 'deconcentratie' via spreiding van de kandidaturen voor beide taalstelsels, en beves-

34 Massaux was prorector Litt na diens overlijden in januari 1965 in diens functie opgevolgd, en werd later rector van de UCL. Een beknopt portret bij H. Todts & W. Jonckheere, *Leuven Vlaams* [...], p. 117.

35 De volledige tekst van de verklaring, bij R. Derine, *Strijd om Leuven* [...], pp. 85-97. Op 10 mei had commissievoorzitter Leemans in eigen naam aan de kardinaal nog een ontwerp tekst voor een bisschoppelijke verklaring bezorgd, waarvan de inhoud wel ver beneden de Vlaamse verwachtingen bleef, maar waarvan de toon zacht was. De bisschoppen hebben die toon niet overgenomen. H. Todts & W. Jonckheere, *Leuven Vlaams* [...], pp. 150-155, peilen ook naar de mogelijke invloeden op de genomen beslissing: ze noemen Rome, dat het behoud van de eenheid van de universiteit verdedigde, of financiële machten zoals de Société Générale in de persoon van M. De Schot, die het katholiek middelbaar onderwijs financierde. Ze peilen ook naar wie de auteur was van het document en noemen academische figuren als rector A. Descamps, vicerector E. Massaux (die dat later uitdrukkelijk en met klem ontkende), beheerder M. Woitrin en prof. P. De Visscher. Zij concludeerden: "De waarheid is dat naar alle waarschijnlijkheid kardinaal Suenens zelf de in zijn ogen meest beslissende passussen schreef". Declerck en Lamberigts, die gebruik konden maken van het bisschoppelijk archief, gaan niet in op de veronderstellingen van vroegere auteurs, en delen mee dat de ontwerpversie door Descamps en Massaux was opgesteld, L. Declerck & M. Lamberigts, *Mgr De Smedt* [...], pp. 25-26. Wel vermeldden ze dat Rome inderdaad "eenzijdig werd ingelicht" zoals blijkt uit een brief van de pauselijke nuntius Oddi aan Suenens, gedateerd 9 februari 1966, waarin hij meedeelt dat "la Sacrée Congrégation des Séminaires" zich aansloot bij "la condamnation des agitateurs exprimée par des catholiques de bon sens" en erop aandrong dat het episcopaat best positie zou kiezen "qui soit de la nature à empêcher efficacement la propagande publique de lutte raciale de la part de qui ce soit". L. Declerck & M. Lamberigts, *Mgr De Smedt* [...], pp. 26-27, noot 19.

tigden zij de fundamentele geografische eenheid in Leuven zelf van de éne katholieke universiteit. De idee van een nieuwe Franstalige of Vlaamse universiteit werd principieel verworpen, 'zelfs mocht dit financieel of politiek verwezenlijkbaar zijn'. De bisschoppen deden ten slotte een oproep – die voor de personeelsleden van de universiteit wat archaisch 'een verordening' werd genoemd (vertaald uit het Frans 'un ordre', letterlijk: 'een bevel') – om de door de bisschoppen genomen beslissing "in onderwerping aan de verantwoordelijke oversten" te aanvaarden. Het mandement besloot met de zin: "Deze beslissing staat onherroepelijk vast en kan niet meer in vraag worden gesteld". Het werd door alle bisschoppen ondertekend.

De bisschoppen opteerden inzake inhoud voor het behoud van de Franstalige afdeling in Leuven en dus voor het Franstalige kamp. Wellicht deden de Vlaamse bisschoppen dat onder druk van de kardinaal. Inzake stijl kozen ze – of de kardinaal alleen – voor een autoritaire toon, wellicht in de hoop op die manier het gezag te kunnen herstellen en handhaven. Daarop was door *La Libre Belgique*, de Franstalige leden van de commissie Leemans-Aubert en de editorialist Hubert Leynen van *Het Belang van Limburg* ook aangedrongen. Bovendien waren verscheidene leden van het episcopaat niet ongevoelig voor het argument dat de beroering rond 'Leuven-Vlaams' enkel het werk was van een actieve extremistische Vlaams-nationalistische minderheid, ondanks de stellingnames van Vlaamse prominenten, Vlaamse professoren en 'gevestigde verenigingen'.³⁶

Dat Suenens er zeker van was dat de Vlaamse gelovigen wel zouden gehoorzamen, bleek ook uit het feit dat hij al vóór 13 mei een herderlijke brief had geschreven, die met Pinksteren zou worden voorgelezen in de kerken, en die hij ook al in druk had gegeven met het oog op verspreiding daarna.³⁷ De kardinaal verwees daarin eerst naar de Heilige Geest, als schepper van eenheid en vrede onder de gelovigen. Hij knoopte daaraan vast: de burgerplicht van de gelovigen om te streven naar dialoog, ook en in het bijzonder met kinderen van eenzelfde moeder, de Heilige Kerk. De gelovigen in België waren weliswaar verdeeld over de taalkwestie, maar toch riep hij hen 'avec insistance' op om, in vertrouwen, de besluiten te aanvaarden die de bisschoppen had-

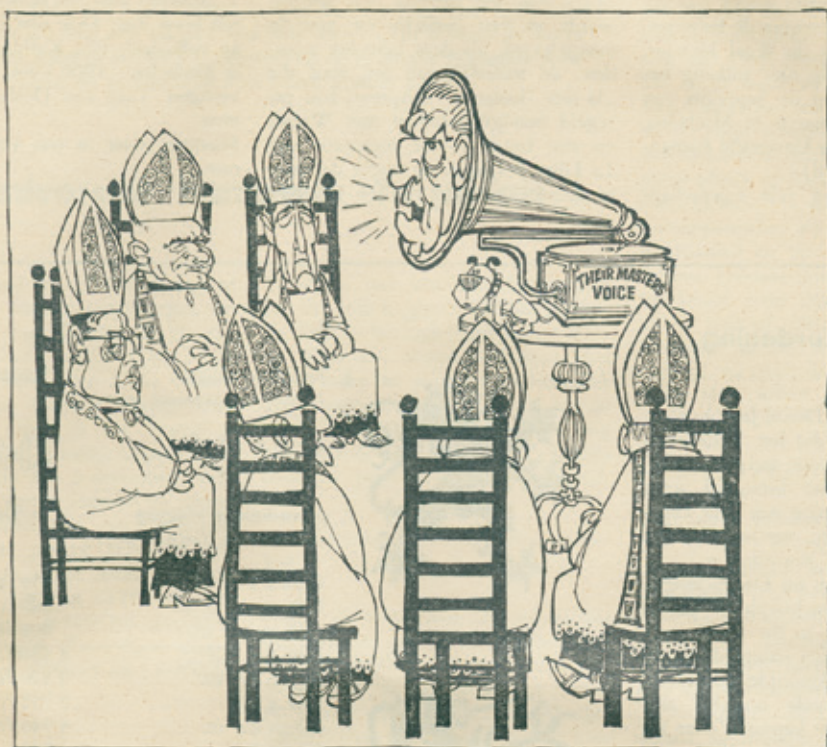
- > Na het bisschoppelijk mandement verscheen deze paginagrote karikatuur op het omslag van het studentenweekblad *Ons Leven* op 20 mei 1966: een vertoornde Mozes-Suenens daalt met de stenen tafelen van 'la Belgique de Papa' de berg Sinai af, om de Vlaamse studenten die het gouden kalf van de Vlaamse leeuw aanbidden, mores te leren. Achter Suenens, de schimmen van bisschoppen met vurige tongen en een duif boven hun hoofd, verwijzend naar de in het mandement vermelde inspiratie van de H. Geest. [ADV N, DA644/6]

³⁶ R. Derine, *Strijd om Leuven [...]*, pp. 98-100.

³⁷ Tekst bij H. Todts & W. Jonckheere, *Leuven Vlaams [...]*, p. 108.

ballade van de zeven

Zij zaten gezevenen in een kring
Heren gemijterd, met staf en ring;
Zij hielden de kring gesloten
En 'geen ziel kwam er in.

Wat deden zij in die kring dan wel?
Zij zochten hoe de U.C.L.
Met ziel en lijf te bekeren
Au Grand, très Grand Bruxelles.

Zij hadden vroeger veel zand gestrooid
En voor dat zand veel geld geschooid —
Maar Leuven hield er de ogen open
En zei, dat nemen we nooit.

En zo zaten zij daar in de ronde
En zochten weer naar een zonde,
Een Vlaamse zonde uiteraard —
Maar die werd niet gevonden.

Toen mengden zij slim een zoete zalf:
Ambiguüm diallogum zowat half om half
En streken uit en wachtten op zegen...
Maar toch verdronk het kalf.

Toen, daar de Kromstaf was versleten,
Hebben zij zowaar stenen gesmeten:
De stenen tafelen van hun wet.
En het geweten... rats vergeten.

En dat het donderde links en rechts,
Dat hoorden zij niet want zij kenden slechts
Wat latinitier wordt ingefluisterd
Of kontant gezegd.

Nu zitten zij stil bij d'oude stijl;
Daaraan hangt het hek en ons aller heil.
De stenen hebben zij zelf op de maag
En de hoofden ijl.

Dit was het begin van een diallog,
Een diallog die er niet om loog
En onder veel meer dan zevenmaal zeven,
Van laag tot hoog.

ENVOY

Prince Monseigneur, qui n'êtes pas le bon Dieu,
Prions le Saint Esprit qu'il ouvre tous les yeux.
Nous jurons quant à nous de ne baisser la hampe,
Tant que le dernier Woitrin de Louvain ne Descampe.

(Van een anoniem renaissance-dichter waarvan de naam verloren ging, en die onbekend wenste te blijven.)

den genomen, want die droegen immers: '*les responsabilités dernières*'.³⁸ Die herderlijke brief is nooit voorgelezen of verspreid, omdat Suenens eind mei beseftte dat die argumentatie niet aanvaard zou worden door de revolterende Vlaamse publieke opinie.

De verklaring van de bisschoppen werd op zondag 15 mei via de radio bekend gemaakt. Bij de Franstaligen werd ze met grote vreugde onthaald, hun kranten juichten en Suenens ontving talrijke telegrammen met gelukwensen.³⁹ In Vlaanderen kwam de verklaring als een totale verrassing over, maar de verslagenheid en verbijstering sloeg er vrijwel onmiddellijk om in "*een golf van verontwaardiging die over de dijken van de eerbied sloeg waarmee men traditioneel de bisschoppen bejegt*".⁴⁰ Het archaïsche woord 'verordening' riep de associatie op met een 'Verordnung' uit de tijd van de Duitse bezetting, terwijl het wellicht enkel een ongelukkige vertaling van het Franse woord '*un ordre*' was.⁴¹ De Vlaamse studenten gingen onmiddellijk in staking. Aan de Leuvense studentenhuizen verschenen zwarte vlaggen en opgeknoopte poppen in soutane die de kardinaal moesten voorstellen. In spontane optochten achter spandoeken met de slogans '*Suenens Buiten*' of '*Suenens: inquisitie*' droegen manifestanten spottend papieren mijters, borden met de vraag '*moeder waarom zijn we katholiek*', en staken de draak met kerkelijke gebruiken door het zingen van gregoriaanse gezangen afgewisseld met de slogan '*Suenens of Barabbas?*'. Het door studentenleider Gaby Vandromme namens het Leuvense Studentenkorps verspreide *Dokument 19 mei 1966* eindigde met de profetische zin: "*In Leuven is het tijdperk der geuzen ingeluid*".⁴²

Die stemming sloeg over naar de rest van het Vlaamse land. Op meetings klonken protestliederen als '*Mijnheer de kardinaal, U bent daar hoog gezeten (...) U schijnt alléén te weten hoe alles eigenlijk moet, maar, beste kardinaal, misschien bent U vergeten, hoe volgens de profeten, Uw laatste oordeel komt!*'. Declamatoren brachten gedichten als de '*ballade van de zeven herders*'. In pamfletten werd geschreven over '*zeven volksvreemde purperen*'. De reactie van de Vlaamse publieke opinie was zo heftig, dat ze van protest

< De '*ballade van de zeven*': zes bisschoppen luisteren naar '*his master's voice*' Suenens. De Vlaamse bisschoppen De Smedt, Daem en Van Peteghem zijn herkenbaar. "*Wat deden ze in die kring dan wel? / Zij zochten hoe de UCL / met ziel en lijf te bekeren / Au Grand, très grand Bruxelles*". Verschenen in *Ons Leven*, juni 1966. [ADV N, VY 1633]

— 38 G. Van Hoof, *Leuven-Louvain* [...], p. 127, noot 3.

39 R. Derine, *Strijd om Leuven* [...], pp. 102-105

40 G. Van Hoof, *Leuven-Louvain* [...], p. 125.

41 De vergaderingen van de bisschoppen verliepen in het Frans, de tekst waarover gediscussieerd werd en waarmee ook de Vlaamse bisschoppen uiteindelijk akkoord gingen, was ongetwijfeld oorspronkelijk in het Frans gesteld, want bij de Waalse bisschoppen waren er waarschijnlijk die nauwelijks Nederlands verstonden. De vertaling naar het Nederlands werd wellicht aan medewerkers overgelaten en mogelijk niet meer opnieuw aan de Vlaamse bisschoppen voorgelegd.

42 Tekst in: (*Universitaire Werkgemeenschap*) *Studenten over Leuven*, Leuven, 1967, pp. 53-56; L. Martens & K. Merckx, *Een kwarteeuw mei '68*, Antwerpen, 1993, hfdst. 1.

oversloeg in "een golf van antiklerikalisme" – zoals *De Standaard* op 17 mei blokletterde – en in een revolte tegen de bisschoppen. "Wat zich in de tweede helft van mei 1966 heeft afgespeeld in België" zo schreef journalist Guido Van Hoof een jaar later "zal eenmaal door sociologen worden beschouwd als een keerpunt in de kerkelijke geschiedenis van onze gewesten. Het moge dan een rechtstreeks of een neveneffect zijn van het concilie, het feit zelf blijft onmiskenbaar. In elke stad, in ieder dorp kwamen leken en priesters in opstand, gelovigen die er tijdens vier conciliezeitijden waren aan gewend geraakt luidop te denken (...)." De revolte was volgens hem vooral een uiting van "een nieuwe mondigheid van het volk".⁴³

Suenens was geschokt. Hij was erg verontwaardigd over het gebrek aan respect voor het kerkelijk gezag en voelde zich mis begrepen. Hij gaf op 17 mei rector Descamps telefonisch de opdracht harde sancties te nemen tegen de Vlaamse studentenleiders. De dreiging van sancties hing ook de Vlaamse professoren boven het hoofd, maar toch kwamen op 18 mei een twintigtal hoogleraren op initiatief van de Leuvense VVP voorzitter Raymond Derine samen, en besloten een protestmotie te publiceren.⁴⁴ Uit hoffelijkheid lieten ze professor kanunnik Herman Servotte de tekst vooraf telefonisch voorlezen aan de kardinaal. Suenens drong aan die motie nog niet te publiceren, omdat er 'een nieuw feit' zat aan te komen.⁴⁵ Maar de professoren gingen daar niet op in. Op 19 mei werd de tekst op een algemene vergadering van de VVP-Leuven aan de 140 aanwezigen voorgelegd, van wie maar 8% (dus 5 of 6 personen) er niet mee akkoord kon gaan. Die dag stuurde de Vlaamse prorector De Raeymaeker professor Leemans naar Suenens om hem uit het hoofd te praten streng op te treden tegen de Vlaamse studentenleiders.⁴⁶ Op 27 mei namen de hoofdredacteuren van de maandbladen *Streven* en *Kultuurleven*, de jezuïet Frans Van Bladel en de dominicaan Staf (R.S.) Callewaert, in twee naast elkaar verschijnende kolommen op de voorpagina van het progressieve weekblad *De Nieuwe* publiek stelling tegen de bisschoppen, en vroegen dat zij "het beledigde kerkvolk" hun excuses zouden aanbieden.⁴⁷

43 G. Van Hoof, *Leuven-Louvain* [...], pp. 124-125.

44 De aanhef luidde: "Zoals tallozen in Vlaanderen zijn de meeste Vlaamse professoren verbijsterd over de bisschoppelijke verklaring, zowel wat de inhoud als de toon betreft. Wij betreuren diep dat de bisschoppen het contact met de zeer ruime Vlaamse opinie verloren hebben. Ondanks de druk die op ons weegt voelen wij ons in geweten verplicht te verklaren dat met die beslissing het gesprek over de uitbouw van de Leuvense universiteit niet ten einde kan zijn." H. Todts & W. Jonckheere, *Leuven Vlaams* [...], p. 200; R. Derine, *Strijd om Leuven* [...], p. 106.

45 Dat was zijn intussen al genomen beslissing Leemans tot Commissaris-Generaal te benoemen met opdracht een nieuw Organiek Reglement op te stellen dat de autonomie van de taalafdelingen zou garanderen, maar niets zou zeggen over de overheveling. H. Todts & W. Jonckheere, *Leuven Vlaams* [...], p. 166.

46 H. Todts & W. Jonckheere, *Leuven Vlaams* [...], pp. 163-164.

47 Respectievelijk onder de titel: 'Ontdubbel de bisschoppen' en 'Suenens buiten?', in: *De Nieuwe*, 27 mei 1966.

Toen moet Suenens begrepen hebben dat het aanhouden van een harde lijn niet haalbaar was. De sancties bleven achterwege en hij gaf opdracht het drukken van zijn geplande herderlijke brief stop te zetten. Maar in de publieke opinie bleef hij wel de kop van jut. Zijn pinksterpreek in de kathedraal van Mechelen werd verhinderd door gebrom, de kerkomhaling leverde er vooral nepgeld op met de opdruk: 'geen Vlaams, geen centen!'. Het strijdlied bij de manifestaties was veel minder de *Vlaamse Leeuw* dan het aan de Amerikaanse burgerrechtenbeweging ontleende *We shall overcome*, omdat de manifestanten een vage verwantschap voelden met de strijd van de zwarten in de VS. Ook geïnspireerd door dat Amerikaanse voorbeeld was de door Vlaamse studenten georganiseerde zesdaagse 'Meredithmars' van Oostende naar Leuven. Daarin kwam naast de eis van 'Leuven Vlaams' de klemtoon te liggen op de bundeling van alle democratische krachten in universiteit en samenleving tegen het establishment.⁴⁸ Elke avond waren er meetings in provinciesteden, o.m. in Mechelen, gevolgd door een spontane betoging voor het aartsbisschoppelijk paleis.⁴⁹ Kort daarna, bij de opening van het Academiejahr 1966, waar Suenens niet aanwezig was, keerden Vlaamse stu-

^ 'Omhaling werken Kard. Suenens: geen cent... tot LEUVEN VLAAMS is'. [ADV N, VPA 948]

48 James Howard Meredith was de eerste zwarte die zich, ondanks blanke afdreiging, in 1962 liet inschrijven aan de University of Mississippi. Om het racisme in het zuiden aan te klagen en de zwarten aan te sporen zich als kiezer te laten registreren, organiseerde hij van 6 tot 26 juni 1966 een mars van Memphis naar Jackson. Op de tweede dag werd hij door een blanke neergeschoten en gewond. Vlaamse studenten volgden blijkbaar goed de actualiteit want benoemden hun voettocht van 6 tot 9 oktober 1966 naar Meredith.

49 Bert Claerhout in *De Standaard* van 7 mei 1998, verwijzend naar een verklaring van kardinaal G. Danneels: "Suenens heeft volgens de kardinaal ook tal van beproevingen doorstaan. Zo heeft hij veel geleden onder de splitsing van de Leuvense universiteit. Het was niet zozeer de splitsing zelf die hem bedroefd maakte, maar het feit dat studenten en professoren voor zijn deur in Mechelen kwamen betogen. Dat heeft

< Openingsstoet aan de Leuvense universiteit op 4 oktober 1966: de Vlaamse studenten keren misprijzend hun rug naar de academische stoet, onder het zingen van *We shall overcome*, *Dies irae* en het scanderen van “*la Belgique: hahaha*”. [ADV, VPA 84]

denten uit protest hun rug naar de academische stoet met Descamps en Leemans, onder het spottend zingen van het *Dies Irae* of het *Tantum Ergo* afgewisseld met de kreten ‘*Walen buiten*’, ‘*Leuven-Vlaams*’ en ‘*La Belgique: ha ha ha!*’ ingebed in een steeds weer herhaald overtuigend *We shall overcome... some day*.⁵⁰

Pas in juli reageerde de kardinaal voor het eerst in het openbaar op de revolutie.⁵¹ Hij bekeurde de daden “*die zeer ongepast*” waren “*en die tekort doen aan de eerbied in gewijde plaatsen en gedurende godsdienstige plechtigheden, zoals parodieën en maskeraden op de straat die niet enkel de godsdienstige overheden in het belachelijke trokken maar ook de handelingen en gewijde rituelen van het geloof*”. Het ergste vond hij “*dat sommige geestelijken door gebaren en woorden deze wanordelijkheden steunden*”. Die tekst ademde vooral zelfbeklag en maar weinig begrip voor wat de contestanten bezielde. Er bleek niet uit dat de kardinaal al inzag hoe sterk de autoritaire toon ervaren werd als de uiting van een traditionele ecclesiologie. De dominicaan Callewaert reageerde opnieuw scherp

— hem veel pijn gedaan.”

⁵⁰ Suenens was zelf niet aanwezig, maar hij heeft ongetwijfeld de televisiebeelden van het antiklerikaal protest gezien. Zie het televisieprogramma *Leuven Vlaams. Het grote ongenoegen: studentenbeweging 1966-1968*, uitgezonden op TV2 in de serie ‘*Labyrint*’ van BRT Dienst Wetenschappen, op 9 september 1986. Een programma van Edward De Maesschalck met advies van Emiel Lamberts, Johan Van Paemel, Louis Vos, gemaakt twintig jaar na het mandement, met veel origineel beeldmateriaal. In 2018 werd dit materiaal opnieuw verwerkt tot een langere documentaire film door Johan Van Schaeren (Fonk vzw Leuven) met als titel: *Leuven ’68. De studentenrevolutie die het land deed daveren*, die in maart 2018 op DVD werd uitgebracht.

⁵¹ Suenens schreef zijn bedenkingen neer op 29 juni 1966, anderhalve maand na het mandement. Ze verschenen eerst in het priesterblad van het aartsbisdom *Pastoralia*, 5 juli 1966, maar daarna ook o.m. in *Het Volk*, 7 juli 1966 en *La Libre Belgique* van diezelfde datum. Geciteerd bij H. Todts & W. Jonckheere, *Leuven Vlaams* [...], p. 200.

op Suenens' lamentatie en bestempelde diens boodschap als "een gemiste kans om binnenkerkelijke problemen in verband met het gezag zuiver te stellen".⁵²

Het protest dat het eerst spontaan bij de Vlaamse studenten in Leuven was losgebarsten, en dan uitdeinde over de hele Vlaamse gemeenschap werd gevoed door een dubbel vliegwiel. Enerzijds was er de morele verontwaardiging dat de bisschoppen de rechtmatige aanspraken van het Vlaamse volk inzake 'Leuven-Vlaams' verwierpen. Dat versterkte ook het Vlaams-nationalisme in de publieke opinie onder verwijzing naar bisschoppelijke veroordelingen ervan in het verleden. Maar anderzijds werd het protest ook juist gedragen door katholieken die – in de dynamiek van het concilie – droomden van een nieuwe open en menselijke Kerk. De autoritaire toon van de 'verordening' leek de klok terug te draaien naar een tijd waarin de gehoorzaamheid aan het kerkelijk gezag beschouwd werd als de kern van de *sensus catholicus*, vanuit een kerkbeeld dat niet 'het volk Gods' maar de kerkelijke hiërarchie centraal stelde. Die twee bronnen van verontwaardiging versmolten in één protest tegen het Belgische kerkelijke en burgerlijke establishment.

Dit werd al in juli 1966 scherp geanalyseerd door hoofdredacteur jezuïet Frans Van Bladel toen hij schreef: "De opstand van nagenoeg de hele Vlaamse katholieke gemeenschap tegen de bisschoppelijke verklaring is niet alleen op rekening te schrijven van een jarenlang opgekropt Vlaams ressentiment. Ook zij die beter geplaatst zijn dan ik, de priesters van de Leuvense studentenparochie, zijn het erover eens, dat de studentenrevolte mede een kerkelijke opwelling was. En hetzelfde geldt voor het antiklerikalisme waarvan we overal in het land getuige zijn geweest (...) de radicale en verstrekkende bedoelingen van dit binnenkerkelijk antiklerikalisme... de positieve kant ervan (...) is de grondige dekloralisering van de kerkelijke structuren en een even grote ontmythologisering van het kerkelijk gezag."⁵³ In dezelfde maand schreef pater Max Wildiers een artikel in *Le Monde* over de betekenis van de revolte, waarin hij onderstreepte dat de Vlaamse katholieken vooral reageerden tegen het 'versteende beeld' van een Kerk, verbonden met het hof, de financiële machten, en het Belgische establishment, waarin geen echte dialoog tussen een paternalistisch neerbuigende hiërarchie en het kerkvolk bestond.⁵⁴

Het mandement van 13 mei 1966 heeft inderdaad bij vele Vlaamse gelovigen de steen weggeschopt die hen gevangen hield in een respectvolle gehoorzaamheid en onderdanigheid aan een klerikaal gezag. Hoewel ook in het interbellum Vlaams-nationalistische kritiek had opgeklonken tegen de kerkelijke overheid, was die er – onder leiding van kardinaal Van Roey – sinds de oorlog in geslaagd, doorheen de koningskwestie en de schoolstrijd, de katholieke kudde meer dan ooit tot gezagsgetrouwheid te brengen. Daar kwam nu abrupt een einde aan door deze nooit geziene massale rebellie tegen

52 *De Nieuwe*, 15 juli 1966.

53 Frans Van Bladel, in: *Streven*, jg. 19, juli 1966, nr. 11, pp. 921-932.

54 In *Le Monde* van 22 juli 1966, geciteerd in G. Van Hoof, *Leuven-Louvain [...]*, pp. 116-118.

de bisschoppen, gedragen door de hele Vlaamse katholieke zuil. Die opstand heeft er toe bijgedragen dat in Vlaanderen priesters en leken die de Kerk niet verlieten, mondig zijn geworden, en er een einde kwam aan een bepaald politiek klerikalisme. Het heeft ook de toon gezet voor contesterende katholieke jongeren, die hun spontaan antiklerikalisme lieten overgaan in antiautoritarisme, en het vervolgens – mee onder invloed van buitenlandse protestvoorbeelden – ombogen naar een nieuw-linkse maatschappijkritiek. Ongewild markeerde het mandement in Vlaanderen de start van de ‘geest van ‘68’ die in de volgende jaren het onderwijs, de katholieke jeugdbewegingen en heel de katholieke organisatiewereld heeft omgewoeld. Het was een onverwachte wending.⁵⁵

DE ONTKNOPING (1966-1968)

Dat de bisschoppen hun mandement zouden intrekken, was ondenkbaar. Een herroepen van het besluit zou niet alleen tot gezichtsverlies leiden, maar ook de Franstalige opinie voor het hoofd stoten. In *De Maand*, waarvan De Somer algemeen directeur was, werd al in mei-juni 1966 gesteld dat ‘Leuven’ een politiek probleem was dat niet door de bisschoppen moest worden opgelost, en dat daarom het politieke debat ‘best op het politieke vlak (niet op het universitaire, niet op het kerkelijke) plan’ diende te worden gevoerd.⁵⁶ Suenens had zijn eerder geschreven herderlijke pinksterbrief al in stilte naar de prullenmand verwezen, en had besloten de verklaring van 13 mei te laten voor wat ze was, maar hoopte toch nog altijd dat Leuven één kon blijven, als er maar voldoende gedecentraliseerd werd. Dus werden maatregelen genomen in de richting van meer autonomie voor de taalafdelingen.

Een eerste was de benoeming op 25 mei 1966 van de Vlaamse hoogleraar E.J. Leemans als secretaris-generaal van de unitaire universiteit naast de rector, een tweede de benoeming op 4 juni van de professor geneeskunde Pieter De Somer tot prorector van de Vlaamse afdeling (inderdaad: een ‘Vlaming en leek’, zoals de studenten op 15 december 1965 in de grote betoging hadden geëist), en een derde de aanvaarding op 15 juli door de bisschoppen van een nieuwe universitaire structuur uitgewerkt door Leemans, De Somer en Massaux.⁵⁷ Toen scheen het episcopaat de oplossing van ‘de

— 55 Zoals overtuigend aangetoond in L. Gevers, *Kerk in de kering* [...].

56 *De Maand*, ‘Leuven, buiten Leuven’, in: *De Maand*, jg. 9, mei-juni 1966, nr. 5, pp. 257-280. Daarin ook een overzicht van de adviezen die door de bisschoppen werden ter harte genomen, en vooral die werden verwaarloosd, en een overzicht van de ‘opinie-golf’ die volgde op de bisschoppelijke verklaring.

57 De benoemingen van Leemans en De Smedt gebeurden volgens Declerck en Lamberigts op aandringen van de Brugse bisschop De Smedt (zij vermeldden 26 mei als datum voor de benoeming van Leemans). Ze signaleerden ook dat einde juni 1966 de Vlaamse bisschoppen samen een brief schreven aan de kardinaal en de Waalse bisschoppen waarin zij ‘de dramatische situatie’ in Vlaanderen onderstreepten. Vermoedelijk bedoelden ze daarmee de golf van binnenkerkelijk antiklerikalisme, maar de auteurs geven de inhoud van de brief niet weer. L. Declerck & M. Lamberigts, *Mgr De Smedt* [...], p. 27.

universitaire problemen met politieke inslag' toe te schrijven aan de academische overheden, en zich op het tweede plan terug te trekken.⁵⁸ Ook de redactie van een nieuw organiek reglement van 7 oktober 1966 was het werk van de nieuw aangestelde academische autoriteiten. Toen De Somer in augustus en oktober 1966 in verscheidene interviews onomwonden stelde dat het mandement voorbijgestreefd was, en de autonomie van de Vlaamse afdeling een feit was geworden, spraken de bisschoppen hem niet tegen.⁵⁹ Dat wekte de indruk, althans in de Vlaamse publieke opinie, dat de bisschoppen in stilte en zonder het met zoveel woorden te zeggen, terugkwamen op het mandement, en dat dus 'de overheveling van Leuven-Frans' naar Wallonië een onomkeerbaar proces was.⁶⁰

Maar splitsing en dus Vlaamse autonomie, en eventueel gedeeltelijke spreiding van kandidaturen naar campussen in Wallonië en Vlaanderen, impliceerden niet het verdwijnen van Franstaligen uit Leuven. Een groot deel van de Vlaamse professoren en ook de nieuwbenoemde commissaris-generaal Leemans en prorector De Somer, verzoenden zich toen nog met de blijvende aanwezigheid van Franstaligen in Leuven. Voor De Somer was op dat moment het verwerven van autonomie voor een eigen Vlaamse universiteit het belangrijkste, nog niet de volledige overheveling van de Franstalige sectie.⁶¹ In dat licht vertolkte de slogan '*Walen buiten*' een duidelijke eis, waaraan nog niet tegemoet was gekomen.

De Somer zag immers de structurele uitbouw van 'Leuven-Nederlands' – zoals hij de Vlaamse afdeling nu officieel noemde – als het realiseren van een nieuwe autonome universiteit, los van de Franstalige. Zo begon hij met een compleet nieuwe administratie verschillend van de vorige en zonder verbinding met wat aan Franstalige kant gebeurde. Hij handelde de facto als rector, al was hij toen – onder Descamps – formeel nog prorector.⁶² Maar natuurlijk bleef de vraag of er, met het bestaande wantrouwen

---

58 Bisschoppelijke verklaring van 15 juli 1966, in: *De Standaard*, 16-17 juli 1966, geciteerd door H. Todts & W. Jonckheere, *Leuven Vlaams [...]*, p. 180.

59 In: *Ons Leven*, augustus 1966 en *De Standaard*, 8-9 oktober 1966, geciteerd bij H. Todts & W. Jonckheere, *Leuven Vlaams [...]*, p. 197.

60 H. Todts & W. Jonckheere, *Leuven Vlaams [...]*, p. 180; R. Derine die in zijn boekje enkel de periode 1965-1967 behandelde, zag de hemel opklaren omdat de bisschoppen zich in zijn ogen probeerden terug te trekken uit hun netelige positie, was blij dat sommige Franstalige kringen toch voor een overheveling gewonnen waren, maar bleef ongerust over 'de mist' waarin de expansieplannen van het autonome UCL-bestuur toen (augustus 1967) verborgen bleven. Hij kreeg een half jaar later gelijk.

61 H. Todts & W. Jonckheere, *Leuven Vlaams [...]*, p. 188.

62 Bij mijn onderzoek voor de universiteitsgeschiedenis (verschenen in J. Tollebeek e.a., *De stad op de berg*, Leuven, 2005), constateerde ik in het archief van zowel rectoraat als algemeen beheer dat de administratie van de KU Leuven vanaf het academiejaar 1966 helemaal *ab ovo* begon, volgens nieuwe indeling en met een nieuwe nummering. Het is ook tekenend voor de perceptie dat het bronzen standbeeld van rector De Somer (gemaakt door Vic Gentijs) dat in september 1989 werd onthuld aan de Aula Pieter De Somer langs de Beriotstraat, in de sokkel na zijn naam het opschrift draagt: 'rector 1966-1985'.

^ Confrontatie tussen betogende Vlaamse studenten en de rijkswacht in Leuven op 27 april 1967. [ADV, VFA 2204]

en de toegenomen vijandigheid tussen beide taalgroepen, er inderdaad twee autonome universiteiten in dezelfde stad konden functioneren. Dat zou in Leuven tijdens het academiejaar 1966-67 duidelijk worden. De bisschoppen lieten niets meer van zich horen. De politici al evenmin, want onder de katholiek-liberale regering Vanden Boeynants (1966-1968) bleef de communautaire problematiek twee jaar lang bevroren.⁶³ Pas op het einde van het academiejaar moest De Somer tot de conclusie komen dat er door de onwil en tegenwerking van Franstalige zijde geen loyale afspraken gemaakt konden worden en het samen functioneren in één infrastructuur (stad en gebouwen) van twee elkaar vijandige instellingen eigenlijk onmogelijk was.

In het volgende academiejaar kwam daarop de onvermijdelijke botsing. In de Raad van Beheer van 20 december 1967 weigerden de afgevaardigden van 'Leuven-Nederlands'

— 63 H. Todts & W. Jonckheere, *Leuven Vlaams* [...], p. 227.

de voorgestelde kredieten goed te keuren voor een uitbreiding van de Franstalige meisjespedagogie Sedes in de Vlamingenstraat, zonder dat er ook een globaal investeringsplan van de UCL werd voorgelegd. Dat plan werd op 14 januari 1968 bekend gemaakt. Er bleek uit dat de UCL – conform het bisschoppelijk mandement – gewoon in Leuven zelf wilde blijven. Ze eiste “*la garantie préalable du maintien à Louvain d’une section française complète, maîtresse de ses propres destinées et libre de s’y développer sans entraves*”.⁶⁴

Dat was zo in strijd met de in de Vlaamse opinie gegroeide overtuiging dat 13 mei achterhaald was, dat er onmiddellijk na de bekendmaking opnieuw een Vlaamse studentenrevolte uitbrak. Die ‘januarirevolte’ sleepte een tweede keer het hele Vlaamse land mee, nu niet meer op de eerste plaats tegen de bisschoppen, maar wel tegen ‘de Walen’ en ook steeds meer tegen ‘het establishment’. Een maand van staking, manifestaties, relletjes en confrontaties met de rijkswacht volgde. De contestatie breidde zich uit tot de middelbare scholen van het Vlaamse land. Op 19 januari – tijdens de revolte dus – vergaderde een buitengewone Academische Raad van Leuven-Nederlands die voor het eerst een tekst goedkeurde waarin de politiek van Leuven-Frans werd afgekeurd en gekozen werd voor de volledige overheveling van de Franstalige universiteit. Intussen demonstreerden op de oude markt enkele honderden Vlaamse studenten voor de volledige overheveling en voor een meer democratische universiteit, en werden ze uiteen gespoten en opgepakt door de rijkswacht.⁶⁵ Al had De Somer voordien genoeg genomen met autonomie voor Leuven-Nederlands, en met twee universiteiten in één stad, nu verklaarde hij aan de pers: “*Je me suis rallié à l’autre solution, plus logique et plus sage que la première: l’implantation de la section francophone de Louvain en Wallonie*”.⁶⁶

Uit het onderzoek van de bisschoppelijke correspondentie door Declerck en Lamberigts bleek dat de Vlaamse bisschoppen in deze revoltemaand geweldig onder druk kwamen te staan, vooral de Brugse bisschop De Smedt, die zich er het meest door aangesproken voelde.⁶⁷ Op 19 januari drong de Antwerpse bisschop Daem bij Suenens aan op een nieuwe dialoog over Leuven, maar de buitengewone vergadering van de unitaire Raad van Bestuur, twee dagen later op zondag (!) 21 januari, bracht geen toenadering. ‘s Middags gingen de Franstaligen, de Nederlandstaligen en de ‘unitairen’ (Leemans, Descamps en kanunnik Billiau namens de kardinaal) apart aan tafel. Er werden geen besluiten getroffen, geen datum voor een nieuwe vergadering vastge-

64 L. Declerck & M. Lamberigts, *Mgr De Smedt [...]*, p. 27.

65 Zie foto’s in L. Vos, *Studentenpolitiek [...]*, pp. 66-68, en in W. De Multer, W. Francois & R. Van den Boom, *Leuven. Traditie en toekomst van een universiteit* (fotoboek Pers en Voorlichting KU Leuven), Tiel, 1970, nrs. 142-143.

66 Interview met De Somer in het Brusselse weekblad *Spécial* van 24 januari 1968 en in *De Standaard* van 9 februari 1968, geciteerd bij H. Todts & W. Jonckheere, *Leuven Vlaams [...]*, pp. 289-290.

67 L. Declerck & M. Lamberigts, *Mgr De Smedt [...]*, p. 28.

legd en aan de pers geen verklaringen afgelegd.⁶⁸ Commissaris-generaal Leemans' sibillijnse mededeling aan de pers nadien: "Ik heb opdracht gekregen, uitgaande van de feitelijke mogelijkheden de oplossing te zoeken die het best realiseerbaar is zonder dat men bij voorbaat eender welke billijke regeling uitsluit", bracht weinig duidelijkheid.⁶⁹

Op de vergadering van de inrichtende overheid van 22 januari in Brussel, bleek dat Suenens – anders dan twee jaar eerder – niet meer zinnens was om tegen de Vlaamse publieke opinie in te gaan, want hij stelde: "dans notre déclaration du 13 mai on n'a pas parlé du transfert, mais c'était notre intention". De Naamse bisschop Charue, repliceerde onmiddellijk: "non, on a parlé de dédoublement".⁷⁰ In een brief aan Suenens de dag nadien onderstreepte hij nog eens dat 'dédoublement' en 'transfert' twee verschillende zaken waren, en beklemtoonde hij hoeveel emoties de slogan 'Walen buiten' in de Franstalige publieke opinie had opgeroepen. Op een nieuwe vergadering van de inrichtende overheid twee dagen later las bisschop De Smedt een grondig voorbereide verklaring voor (in het Frans), waarin hij onderstreepte te vrezen de massa van de Vlamingen voor de kerk te zullen verliezen, enerzijds door het niet herroepen van 13 mei, anderzijds door het expansieplan van de UCL, dat hij een provocatie noemde.⁷¹ Hij stelde voor tenminste 'ad intra' het mandement als 'niet meer bindend' te beschouwen. De andere Vlaamse bisschoppen – Jozef Maria Heuschen (Hasselt), Jules Victor Daem (Antwerpen) en Léonce Albert Van Peteghem (Gent) traden hem bij.⁷² De kardinaal schipperde door te verklaren dat voor hem 'dédoublement' een 'transfert' niet uitsloot. Maar de Waalse bisschoppen, vooral Charue, hielden vast aan hun interpretatie van het mandement. Een nietszeggende verklaring van Leemans voor de buitenwereld was eens te meer een rookgordijn.

De commissaris-generaal contacteerde vervolgens premier Vanden Boeynants, maar die kaatste de bal terug naar de inrichtende overheid van wie hij voorstellen 'betreffende de expansieplannen van haar universiteit' verwachtte. Dus kwam op 28 januari 1968 het episcopaat andermaal samen in Brussel. De kloof tussen de Vlaamse bisschoppen en hun Franstalige collega's bleek nog even diep. De Smedt nam 'omwille van pastorale motieven' formeel afstand van het mandement van 1966, en beklem-

——— 68 De enige verklaring die Leemans voor de verzamelde pers deed was het aflezen van het communiqué: "De vergadering stelt vast, dat de benadering der problemen door de vertegenwoordigers van de twee afdelingen verschillend blijft wat de principes betreft, waarover ze zich niet akkoord hebben kunnen verklaren". Hij weigerde daarbij iedere verdere commentaar. H. Todts & W. Jonckheere, *Leuven Vlaams* [...], pp. 293-295, opgenomen in het televisieprogramma *Leuven Vlaams*, 9 september 1986.

69 L. Declerck & M. Lamberigts, *Mgr De Smedt* [...], p. 32.

70 De opmerking van Charue was correct: in de tekst stond 'dédoublement'. Op die vergadering kwam premier Vanden Boeynants nog met een zevenpuntenplan waarrond hij een meerderheid hoopte te verzamelen. L. Declerck & M. Lamberigts, *Mgr De Smedt* [...], p. 29, n. 34.

71 L. Declerck & M. Lamberigts, *Mgr De Smedt* [...], p. 31.

72 Intussen was in 1967 het bisdom Hasselt opgericht, en zo was er de Vlaamse bisschop Heuschen bijgekomen, die het mandement van 1966 niet mee ondertekend had. Van de 8 bisschoppen waren er nu 4 Vlamingen, 3 Walen en 1 Brusselaar.

toonde eerst bisschop te willen zijn, en daarna pas lid van de inrichtende overheid. De Vlaamse bisschoppen stemden daarmee in. Suenens herhaalde dat 'verdubbeling' en 'overheveling' elkaar niet uitsloten. Charue hield vast aan het mandement, en dat bleek na een kort apart overleg ook de mening te zijn van de andere Waalse bisschoppen Himmer (Doornik) en Van Zuylen (Luik). Samen kantten ze zich tegen een 'overheveling' van de Franse afdeling naar buiten Leuven. Charue pleitte er vervolgens voor dat verschil van mening tussen Vlaamse en Waalse bisschoppen ook openbaar te maken. In de niet gepubliceerde ontwerpmededeling werd toen inderdaad voor het eerst een onderscheid gemaakt tussen "*les évêques des diocèses francophones et flamandes*", als zijnde twee groepen.⁷³ De deconfiture van het gemeenschappelijk episcopale front was imminent.

Op donderdag 1 februari 1968 ontmoetten de Vlaamse bisschoppen elkaar in Antwerpen. De dag voordien had De Smedt nog een brief gestuurd aan zijn Doornikse ambtsgenoot, in de hoop hem van het Vlaamse standpunt te overtuigen, en in Antwerpen stelde hij een ontwerpverklaring voor waarmee hij alsnog hoopte de Waalse collega's over de streep te kunnen halen. Daem vond dat nutteloos, en dus besloten ze een gezamenlijke Vlaamse verklaring uit te werken voor de volgende vergadering van de inrichtende overheid. Toen Heuschen tussendoor hoorde dat De Smedt 's anderendaags in Kortrijk een toespraak zou houden, raadde hij hem aan zich te beperken tot de verklaring van Leemans van 25 januari.⁷⁴ Maar tot verrassing van zijn Vlaamse collega's deed De Smedt dat 's anderendaags niet.

De Brugse bisschop was immers tot het besluit gekomen zijn positie te moeten verduidelijken voor de Vlaamse publieke opinie. Himmers negatieve antwoord op zijn laatste oproep - d.d. 1 februari - sterkte hem in die overtuiging. Op een algemene vergadering van de Boerenbond in Kortrijk op 2 februari 1968 verklaarde hij, tot verrassing van de toehoorders: "*Ik ben er van overtuigd een grote vergissing te hebben begaan op 13 mei 1966*" en "*als zoon van Vlaams-Brabant, blijf ik trouw aan mijn Vlaamse volk, en zal ik vechten voor zijn culturele homogeniteit*".⁷⁵ Zijn verklaring was geen spontane emotionele opwelling, zoals sommigen dachten, maar een zorgvuldig voorbereide beslissing.⁷⁶ De

73 H. Todts & W. Jonckheere, *Leuven Vlaams* [...], p. 296; L. Declerck & M. Lamberigts, *Mgr De Smedt* [...], pp. 32-33.

74 L. Declerck & M. Lamberigts, *Mgr De Smedt* [...], p. 35.

75 H. Todts & W. Jonckheere, *Leuven Vlaams* [...], pp. 296-297; Ch. Laporte, *L'affaire de Louvain* [...], pp. 298-299. Al in de zomer van 1966 had bisschop De Smedt van Brugge gesuggereerd dat het mandement een vergissing was. Toen had hij in een sermoen in Lourdes ter gelegenheid van één van 'Vlaanderens bedevaarten' geopperd dat het mogelijk was dat de bisschoppen zich vergist hadden, maar dat ze niet de bedoeling hadden terechte aanspraken van het Vlaamse volk af te wijzen. Hij onderstreepte trouw te zijn aan zijn volk en hoopte dat men het de bisschoppen zou vergeven. Verslag in *De Standaard*, 18 juli 1966. Geciteerd bij G. Van Hoof, *Leuven-Louvain* [...], pp. 118-120.

76 Declerck en Lamberigts vonden in het archief van De Smedt een nauwgezette, en herhaaldelijk gecorrigeerde, handgeschreven voorbereidingstekst van de toespraak in Kortrijk, dus was het zeker geen ingeving van het ogenblik, zoals sommigen dachten. Een uitvoerige samenvat-

dag daarna, 3 februari, ontmoetten – zoals afgesproken – alle bisschoppen elkaar opnieuw in Brussel. Die vergadering, eerst in de residentie van de kardinaal in Brussel en daarna in een tehuis van lekenzusters in de Bronstraat, verliep in een gespannen sfeer. Zoals te verwachten, kwam er geen eensgezindheid meer over de kwestie van de overheveling.⁷⁷ De Waalse bisschoppen verwierpen die, maar de Vlaamse schaarden zich achter De Smedt.⁷⁸ Dezelfde dag sprak de Gentse bisschop Van Peteghem zich ook openlijk uit voor overheveling, gevolgd op 5 februari door de Antwerpse bisschop Daem, en op 6 februari door de Hasseltse bisschop Heuschen.⁷⁹

In het communiqué na de vergadering van 3 februari werd enkel vermeld dat “*wat betreft de vraag of iedere toekomstige inplanting van de Franstalige afdeling buiten Leuven al of niet het karakter van een ‘ontdubbeling’ moet hebben, blijft er een meningsverschil bestaan binnen de inrichtende macht*”. Kardinaal Suenens verklaarde die dag voor het televisienieuws dat hoewel de bisschoppen het voor 99,9% eens waren, er geen akkoord kon komen over die 0,1% – dat was de kwestie van de volledige overheveling – en dat daarom Leuven nu helemaal “*een zaak voor de politici*” werd.⁸⁰ 's Avonds ontving hij premier Vanden Boeynants, aan wie hij persoonlijk de tekst van het communiqué met een financiële nota overhandigde.⁸¹ Bisschop De Smedt kreeg onmiddellijk na de bekendmaking van zijn verklaring zowel instemmende als afwijzende reacties en zowel persoonlijke als publieke.⁸² Het dagblad *Le Soir* beschuldigde hem ervan publiek de eensgezindheid tussen de Belgische bisschoppen verbroken te hebben en het weekblad *Pourquoi pas* had het over ‘*Le schisme de Bruges*’.⁸³

- > In de Franstalige pers werd de Brugse bisschop De Smedt ervan beschuldigd de eenheid van de bisschoppen en de Belgische kerk te hebben verbroken. *Pourquoi Pas*, 5 februari 1968. [ADV N, VY 1961]

---

ting, analyse en interpretatie van die toespraak bij L. Declerck & M. Lamberigts, *Mgr De Smedt* [...], pp. 36-40.

77 L. Declerck & M. Lamberigts, *Mgr De Smedt* [...], p. 41.

78 Massaux, die net als De Somer op het einde van de vergadering was uitgenodigd, vertelde eind jaren 1990 aan Laporte erover verwonderd te zijn geweest, dat op een bepaald moment, toen De Somer een Franstalig voorstel onaanvaardbaar noemde voor de Vlamingen, “*tous les évêques flamands se crurent obligés d’être aussi radicaux que Mgr. De Smedt. Pourtant – zo ging hij verder – je reste convaincu que dans leur fort intérieur, ils pensaient le contraire. Je connais bien NN SSS Heuschen et Daem avec qui j’ avais étudié à Rome. Et même Van Peteghem ne devait pas être de l’ avis de son collègue de Bruges!*” Ch. Laporte, *L’affaire de Louvain* [...], pp. 301-302.

79 H. Todts & W. Jonckheere, *Leuven Vlaams* [...], p. 297.

80 Opgenomen in het televisieprogramma *Leuven Vlaams*, 9 september 1986.

81 H. Todts & W. Jonckheere, *Leuven Vlaams* [...], p. 299.

82 Over de reacties op de toespraak van De Smedt: zie L. Declerck & M. Lamberigts, *Mgr De Smedt* [...], pp. 41- 43. Van het publiek kreeg De Smedt zowel felicitaties (102 telegrammen en 110 brieven), hoofdzakelijk – maar niet uitsluitend – van Vlaamse kant, als afkeuring (18 telegrammen en 420 brieven), wellicht vooral van Franstalige zijde.

83 Geciteerd door Declerck en Lamberigts, in: L. Declerck & M. Lamberigts, *Mgr De Smedt* [...], p. 41.

58e année ★ n° 2567

hebdomadaire : 15 francs

jeudi 8 février 1968

Pourquoi P... ?

Israël, de Suez au Jourdain
de notre envoyé spécial

Mgr De Smedt :

Le schisme de Bruges !

Serge
weiz

Kort nadien, op 6 februari, was het de zgn. 'zwarte dinsdag', waarop in het parlement de lang aangekondigde interpellatie van CVP-volksvertegenwoordiger Jan Verroken, plaats vond. Verroken was voorzitter van de Vlaamse Kamerfractie van de CVP, en had al in mei 1966 – tevergeefs – een wetsvoorstel ingediend om de taalwetgeving van 1932 tot op het niveau van de universiteit door te trekken. Nu eiste hij van de regering Vanden Boeynants een formele verbintenis dat de overheveling van de Franstalige afdeling zou worden doorgevoerd. De premier was niet bij machte om op die vraag in te gaan. Zijn antwoord, vooraf voorgelegd aan de acht Vlaamse CVP-ministers, bood hun geen voldoening, zodat ze hun ontslag aanboden. Op 7 februari viel de regering over de kwestie Leuven.

Daarna reageerden ook de Waalse bisschoppen in het openbaar. Charue hield op 11 februari 1968 een toespraak, die aan Franstalige kant – net als die van De Smedt een week eerder aan Vlaamse kant – historisch is geworden. Hij gebruikte de homilie bij de viering van zijn 25ste verjaring als bisschop van Namen om te zeggen dat, zelfs als er onder de bisschoppen over tijdelijke zaken onenigheid bestond, die moest kunnen overwonnen worden door de christelijke caritas.⁸⁴ Op 14 februari pleitten Himmer (Doornik) en Van Zuylen (Luik) nog eens voor "*l'unité fondamentale et fonctionnelle de l' Université*". Suenens bleef eenzaam achter en legde geen nieuwe verklaringen meer af. Begin maart noteerde hij als persoonlijke notitie: "*Depuis lors, c'est la plongée dans les ténèbres d'une politique belge et universitaire: véritable cauchemar où chaque mot est interprété de travers, où personne n' écoute à personne, et où l'on est aux antipodes du plus élémentaire sens chrétien*".⁸⁵ Wellicht heeft hij toen het meest gevoeld wat hij later aan journalist Bert Claerhout verklaarde: "*Sommigen vonden mij te Vlaams, anderen te Waals, weer anderen te Brussels gezind. Het was een zwaar kruis voor mij*".⁸⁶

84 "S'il y a parmi nous, dans les domaines des choses temporelles, des divergences et des oppositions, la charité doit les dominer et rester intacte, sincère et active". Ch. Laporte, *L'affaire de Louvain* [...], pp. 299-301, die aangeeft "pour la petite histoire", dat Charue het ontwerp voor zijn homilie de avond voordien telefonisch had voorgelezen aan "son fils spirituel Massaux" die er helemaal mee instemde. Massaux vond de splitsing van de universiteit "un péché contre l' Esprit" (de H. Geest). Hij betoogde later: "ce n'est pas un péché individuel; c'est un péché collectif" (van de Vlaamse katholieke gemeenschap) "parce que l'université, c'est un instrument que l'Église a pour transmettre la parole (...) de Dieu; alors on commet un acte d'anti-charité, le plus grand (...) on demantèle une institution où l'Esprit regnait (...) Je laisse aux chrétiens flamands le soin de se situer eux-mêmes par rapport à ce péché collectif". O. Marchal, *Mgr. Massaux. Pour l'université de Louvain*, Brussel, 1987, pp. 151-152. Zijn opvattingen stemden blijkbaar overeen met die van Charue, gezien de klemtoon op 'la charité' in diens sermoen. In april 1968 zond Charue toch een kaart met vriendelijke paaswensen aan De Smedt, die daar erg blij mee was, en een dankbriefje terug schreef, wat weer een antwoord opleverde van Charue, die besloot met "je suis heureux de cet échange de correspondance". L. Declerck & M. Lamberigts, *Mgr De Smedt* [...], pp. 42-43.

85 Persoonlijke notitie van Suenens van 3 maart 1968, geciteerd in: L. Declerck & M. Lamberigts, *Mgr De Smedt* [...], p. 44.

86 B. Claerhout, 'Met Suenens verliest de kerk een historische leider', in: *De Standaard*, 7 mei 1996.

Eind maart 1968 waren er parlementsverkiezingen. Ze draaiden uit op een succes voor de Vlaams-nationalistische Volksunie en een nederlaag voor de zich unitair en 'Belgisch' profilerende liberalen. In de regeringsverklaring die door de nieuwe christen-democratisch-socialistische regering eind juni werd geformuleerd, bleef de toekomst van de Franstalige afdeling van de Leuvense universiteit nog vaag, maar de Franstaligen hadden intussen wel begrepen dat er in Leuven voor hen geen toekomst meer lag. Op 6 juli 1968 vergaderde de Raad van Bestuur van de Leuvense universiteit in Brussel op initiatief van de voorzitter van de Waalse Christelijke Arbeidersbeweging (MOC) André Oleffe. Daar werd de knoop doorgehakt. Ook de Franstaligen aanvaardden er het principe van de volledige overheveling, en de modaliteiten ervan werden door Vlaamse en Franstalige leden gezamenlijk onderschreven.⁸⁷ Op 17 juli 1968 betuigde het episcopaat als inrichtende overheid haar instemming met dit akkoord en nam kennis van 'de beslissing van de Franstalige afdeling om tegen 15 september 1968 haar inplantingsprogramma in Woluwe en in Ottignies bekend te maken'. Dat gebeurde inderdaad op 11 september 1968.⁸⁸

Het was duidelijk dat Suenens eigenlijk sinds 1966 het initiatief verloren had, de Vlaamse en Waalse bisschoppen hem alleen hadden gelaten, en anderen het initiatief hadden overgenomen. Dat waren de politieke en maatschappelijke krachten die een volledige overheveling hadden geëist, de Vlaamse publieke opinie, maar ook de autonome universiteit Leuven-Nederlands onder leiding van De Somer, die in de ogen van de zusteruniversiteit UCL haar de ezelstamp had gegeven door alle Franstaligen buiten te zetten. KU Leuven en UCL kregen in 1968 elk een eigen organiek reglement en in 1970 een eigen rechtspersoonlijkheid, met De Somer en Massaux als volwaardige rectoren, terwijl de functie van *rector magnificus*, tot dan toe vervuld door Descamps, werd afgeschaft. In de jaren 1970 werd ten slotte de volledige overheveling naar Louvain-la-Neuve en Louvain-en-Woluwe een feit.⁸⁹

Na de splitsing werd Suenens grootkanselier en voorzitter van beide inrichtende overheden van de KU Leuven en de UCL. Hoewel hij misschien die gremia graag nog een belangrijke rol had zien blijven spelen, werd dat niet bewaarheid. In elk geval niet aan Vlaamse zijde, waar De Somer er eerder op uit was zijn universiteit zo onafhankelijk mogelijk te maken van de kerkelijke overheid. Hij wilde de KU Leuven wel verder als katholieke universiteit uitbouwen, maar niet als een kerkelijke.⁹⁰ Behalve het jaarlijks verslag op het einde van elk academiejaar aan de inrichtende overheid, en de goedkeuring van de door de rector voorgestelde professorenbenoemingen voor de kerkelijke faculteiten, was er tussen de academische overheid van de KU Leuven en de

87 H. Todts & W. Jonckheere, *Leuven Vlaams* [...], p. 326.

88 'Réponse du conseil académique (de la section Française de l'UCL au gouvernement belge', in: H. Todts & W. Jonckheere, *Leuven Vlaams* [...], pp. 327-328; L. Gevers, *Noch prins noch kerk* [...], p. 35.

89 H. Todts & W. Jonckheere, *Leuven Vlaams* [...], pp. 333-236 e.v. met de problemen rond de verdeling van het patrimonium.

90 Zie L. Gevers, *Noch prins noch kerk* [...], vooral pp. 37-39: 'Geen kerkelijke universiteit'.

bisschoppen nauwelijks nog contact. Bovendien was de restauratieve koers die in de Kerk in de laatste tien jaar van Paulus VI al zichtbaar werd, en die helemaal doorbrak vanaf 1978 toen de Poolse paus Johannes-Paulus II aantrad, niet van aard om in die afstandelijke relatie met het episcopaat veel verandering te brengen.

BETEKENIS EN VERKLARING

Al was Suenens wel bereid aan de Vlamingen een redelijke autonomie binnen de Katholieke Universiteit toe te staan, toch wilde hij beide taalgroepen absoluut samenhouden in Leuven. Die opvatting stond haaks op logica van de zopas vastgelegde taalgrens en van de taalwetten van de jaren dertig die homogene taalgebieden wilden creëren. Ze botste ook met de Vlaamse beweging, die breed gedragen werd door de katholieke opinie in Vlaanderen, en die op dat moment 'Leuven-Vlaams' eiste, omdat ze binnen de fameuze driehoek Leuven-Waver-Woluwe, voor de 'teloorgang van de culturele identiteit van Vlaams Brabant' vreesde. Suenens dacht ten onrechte – ondanks de waarschuwingen van prominenten uit de Vlaamse katholieke zuil – dat de Vlaamse eisen enkel door wat radicalen werden gedragen. De facto kreeg ze ook de steun van de grote Vlaamse fondsen, van de katholieke sociale organisaties en jeugdbewegingen, van leerkrachten en directies in de scholen, van heel wat CVP-mandatarissen, en natuurlijk van Vlaamse studenten en scholieren. Hij had ook zijn 'bemide gelovigen' verkeerd ingeschat, want in Vlaamse intellectuele en kerkelijke kringen was er al sinds de laatste jaren van Van Roey's episcopaat een onderhuidse kritiek gegroeid op het traditionele klerikalisme en de preconciiliaire bestuursstijl.⁹¹ De 'geest van het concilie' en het verlangen naar een andere Kerk was al zo diep doorgedrongen, dat een op autoritaire wijze opgelegd besluit van de bisschoppen, enkel kon leiden tot een ondermijning van het bisschoppelijk gezag zelf. Des te meer als de inhoud van de boodschap frontaal inging tegen wat in brede Vlaamse kring als een eis van rechtvaardigheid werd beschouwd. Het 'gebruik van de kromstaf', zoals Mercier en Van Roey die voorheen vaak hadden gehanteerd om de gelovigen een politieke gedragslijn op te leggen, had in 1966 een averechts effect.

Twee vragen moeten daarbij nog aan de orde komen. Ten eerste: wat was de historische impact van het bisschoppelijk mandement dat door de aartsbisschop ook aan de Vlaamse bisschoppen was opgedrongen, en dat tot een complete 'kortsluiting met Vlaanderen' leidde?⁹² En ten tweede: hoe was het mogelijk dat Suenens de Vlaamse publieke opinie zo verkeerd had ingeschat, en meende dat het mogelijk zou zijn, door een krachtdadige autoritaire toon aan te slaan, in Vlaanderen gehoorzaamheid aan het hiërarchisch gezag af te dwingen?

91 L. Gevers, *Kerk in de kring* [...], in het bijzonder hoofdstuk 8 'Een speurbare (r)evolutie: de stem van de leek', pp. 205-230 en 'Besluit', pp. 415-438.

92 M. Ruys, Leuvense kwestie leidde tot kortsluiting met Vlaanderen, in: *De Standaard*, 7 mei 1996.

^ De overheveling is besloten: de UCL zal verhuizen. Op 2 februari 1971 krijgen koning Boudewijn en kardinaal Suenens toelichting van prof. R.M. Lemaire voor de maquette van Louvain-la-Neuve. [ADV N, VFB 1993]

De historische betekenis van Suenens' optreden lag ten eerste op het niveau van de Kerk in Vlaanderen. Het mandement lokte een opstand van het Vlaamse kerkvolk tegen het kerkelijk gezag uit, en Suenens verspeelde bij de Vlaamse gelovigen het krediet dat hij eerder door zijn rol in het concilie had opgebouwd. Het is paradoxaal en een ironie van de geschiedenis dat het verzet tegen zijn autoritaire stijl het proces naar een postconcliaire Kerk in Vlaanderen zelfs versneld heeft. Al in 1969 stelde de jezuïet en hoogleraar geschiedenis Karel Van Isacker: *"Hoe moeilijk de bisschoppen zich, niettegenstaande het nieuwe tijdsclimaat, hebben losgemaakt van een sinds generaties gevestigde wijze van denken en handelen, bleek door hun verklaring van 13 mei 1966 (...) De brutale reactie van de hele Vlaamse opinie heeft echter duidelijk gemaakt dat de oude tijd had afgedaan. Daarom mag die verklaring als het eindpunt beschouwd worden van een lange ontwikkeling en, wellicht, als het einde van het autoritair confessionalisme."*⁹³ Een interpretatie die ook een halve eeuw later moeiteloos door historici kan worden onderschreven.

Ten tweede had het verzet tegen het bisschoppelijk mandement ook een politieke betekenis. Het zorgde voor een mobilisatie van de Vlaamse beweging en een opleving van het Vlaams-nationalisme, waarbij voortdurend verwijzingen gebeurden naar bisschoppelijke veroordelingen ervan in het verleden. Maar intussen was als gevolg van een aantal sociologische veranderingen in de Vlaamse samenleving het Vlaams bewustzijn versterkt. Vanaf 1960 kreeg dat een massabasis, onder invloed van een sterke economische expansie in Vlaanderen en het vastleggen van de Vlaamse culturele autonomie. Dat markeerde de evolutie naar een volwaardige Vlaamse natie, met andere belangen dan die van het oude Belgische establishment.⁹⁴ Het mandement stond daar haaks op, en veroorzaakte een plotse opstoot van Vlaamsgezindheid. Onder die druk brak het eenheidsfront van het Belgische episcopaat, en bracht de Vlaamse CVP de regering ten val omdat ze de splitsing van de Leuvense universiteit en de overheveling van de UCL naar Wallonië wilde doordrukken. Die partij viel daarna uiteen volgens taalgroep. Bij de daaropvolgende parlementsverkiezing van 1968 won de Volksunie sterk terrein, en leden de liberalen, die in hun campagne helemaal hadden ingezet op het beklemtonen van de Belgische eenheid, een grote nederlaag. De communautaire tegenstelling werd zo sterk dat de nieuwe premier vervolgens verplicht was een staats hervorming door te voeren die het einde inluidde van het unitaire België, en later alle politieke partijen uiteenvielen langs de communautaire breuklijn.

Ten derde leidde het protest tegen het bisschoppelijk standpunt tot een grote ommezwaaï in de Leuvense studentenbeweging. Al sinds de 19de eeuw speelden de Vlaamse studenten daar een rol in de Vlaamse beweging, waarvan zij een soort beweeglijke

— 93 K. Van Isacker, *Herderlijke brieven over politiek*, Antwerpen, 1969, p. 10.

94 Die evolutie paste in het ontwikkelingsschema van Miroslav Hroch, als Fase C, die van de 'mass support' voor een nationale beweging, zoals toegelicht in: Br. De Wever, F.-J. Verdoodt & A. Vrints, *De Vlaamse patriotten en de natievorming. Hoe de Vlaamse natie ophield 'klein' te zijn*, in: *WT*, jg. 74, 2015, nr. 4, pp. 217-248.

voorhoede vormden. Begin jaren zestig beklemtoonden zij in die beweging vooral het sociale aspect, en pleitten ze sterk voor 'democratisering' van de universiteit die haar meer toegankelijk zou maken voor de lagere bevolkingsgroepen. Die oriëntering werd doorheen de actie voor Leuven-Vlaams steeds belangrijker en het antiklerikalisme raakte snel verbreed tot antiautoritarisme, en vervolgens tot een globale maatschappijkritiek die zich inschakelde in de wereldwijde contestatie in nieuw-linkse zin. Vanaf 1968 liet de studentenbeweging in Leuven-Nederlands zelfs de Vlaamse beweging achter zich, zocht contact met de arbeiders en mijnwerkers in eigen land, en 'ontdekte' de bevrijdingsstrijd van de derde wereld. Die 'geest van '68' werkte nog jarenlang door tot de veranderde maatschappelijke omstandigheden van economische crisis en academische werkloosheid dat engagement uiteindelijk in de jaren 1980 deed verdampen, zodat toen voor goed een einde kwam aan de levende traditie van een studentenbeweging die zich voor maatschappelijke verandering inzette.

Alle drie deze gevolgen waren tegengesteld aan wat Suenens voor ogen had gestaan toen hij in 1966 zo flink het mandement wilde doordrukken. Ze bewezen dat hij zich grondig had vergist in de inschatting van de Vlaamse publieke opinie. Hoe was het toch mogelijk dat hij de gevoeligheden in Vlaanderen zo weinig kon begrijpen? En dat hij – volgens het oordeel van Fernand Collin – *'het contact met die Vlaamse publieke opinie geheel verloren'* had?⁹⁵

Een eerste verklaring was te vinden in het milieu waarin Suenens leefde. Hij was een Brusselaar met Vlaamse wortels die perfect tweetalig was, maar die de facto stilaan toch deel was gaan uitmaken van de Franstalig katholieke wereld, en weinig contact had met de katholieke gemeenschap in Vlaanderen. Omdat hij er zelf niet toe behoorde, ontbrak het hem aan de vertrouwdheid met wat er toen leefde in die Vlaamse katholieke wereld. Hij had nooit geproefd van het katholiek Vlaams idealisme dat zo velen in Vlaanderen bezielde, was nooit in het organisatie-katholicisme actief geweest en evenmin in parochiewerk. Hij was een man van studie en boeken, een man van intellectuele gesprekken met geestesgenoten. Dat was zo toen hij in Rome studeerde en in het Belgisch college verbleef, daarna als seminarieprofessor in Mechelen, en als vicerector in Leuven tijdens de Tweede Wereldoorlog, waar hij vooral omging met het kringetje Franstalige professoren met wie hij bevriend was. Toen hij hulpbisschop werd van Van Roey voerde hij de taken uit die hem waren opgedragen, maar raakte ook in nauwer contact met de hogere kringen van het Belgisch establishment en het hof. Daar was hij trouwens al thuis, omdat hij er tijdens de oorlog als privaatleraar godsdienst was opgetreden voor de toen 16 à 17-jarige prinses Joséphine-Charlotte,

---

⁹⁵ Collin was lid van een delegatie (zie voetnoot 26) van Vlaamse prominenten die in december 1965 Suenens had proberen te overtuigen van de noodzaak in te gaan op de eis tot overheveling van de Franstalige afdeling. Hij maakte het geciteerde statement drie dagen na het bisschoppelijk mandement, op een vergadering van de Orde van de Prince in Antwerpen 16 mei 1966. H. Todts & W. Jonckheere, *Leuven Vlaams* [...], p. 165.

de latere groothertogin van Luxemburg.⁹⁶ Zijn inkapseling in een beperkte kring van Franstalige raadgevers, werd versterkt doordat hij zijn collega's op de Waalse bischopszetels nog had gekend als studiegenoten in Rome, waar hij samen met hen in het Belgisch college had verbleven.

Dat Franstalige milieu begreep de Vlaamse beweging en de Vlaamse eisen niet, en beschouwde ze vaak als een onredelijk streven van enkele radicale randgroepen. De essentie was dat de Francofonie in België eigenlijk nooit taalwetten op regionale basis had aanvaard, en bleef vinden dat die een aantasting vormden van de individuele vrijheid. Tot de jaren zestig kon zij in België praktisch overal in het Frans terecht. Zij bleef ervan overtuigd dat het individuele recht op een vrij taalgebruik prevaleerde boven de *community rights* van een taalgemeenschap. Maar door de vastlegging van de taalgrens werd duidelijker tot waar het territorium reikte, en tot waar het Vlaamse gemeenschapsrecht het recht op vrije taalkeuze kon beperken in het openbare leven (onderwijs, administratie, gezondheidszorg). In die nieuwe realiteit zouden Franstaligen in Leuven zich moeten aanpassen aan de homogeen Nederlandstalige ruimte. Dat wensten ze niet te doen. Met als argumenten de historische aanwezigheid van Franstalig onderwijs in Leuven, de superioriteit van het Frans als taal van de wetenschap, en het Frans als toegang tot de internationale wetenschappelijke wereld, pleitten sommigen van hen integendeel voor een tweetalig statuut zoals in Brussel, maar dat is hun niet gelukt.

Een tweede element dat de houding van Suenens verklaarde, was de normatieve verwachting die aan zijn rol als primaat-aartsbisschop van België kleefde. De buitenwereld verwachtte dat hij de behoeder van de nationale eenheid zou zijn en dus, zoals zijn voorganger had gedaan, de twee taalgemeenschappen zou samen houden. Dat rolpatroon werkte bij Suenens nog sterk door, zeker omdat toen de Belgische eenheid nog veel reëler was dan vandaag. Het werd versterkt door zijn nauw contact met koning Boudewijn.⁹⁷ En dus speelde in zijn opstelling ook de politieke overweging mee, dat de eventuele splitsing van Leuven het begin zou kunnen zijn van een proces, waardoor uiteindelijk het voortbestaan zelf van een unitair België in gevaar zou komen.

---

96 L.J. Suenens, *Terugblik & Verwachting* [...], p. 35. Hij gaf die lessen op vraag van kardinaal Van Roey, aan wie het hof verzocht had een godsdienstleraar te benoemen voor de prinses.

97 De goede verstandhouding met het hof is gebleven. Het boek dat Suenens wijdde aan koning Boudewijn, na diens overlijden, wijst daar ook op. In L.J. Suenens, *Koning Boudewijn. Het getuigenis van zijn leven*, Ertvelde, 1995, vertelde de auteur ook hoe Veronica O'Brien een beslissende rol heeft gespeeld in het tot stand brengen van het contact met Fabiola. Over de invloed die de samenwerking met Veronica O'Brien op Suenens' leven heeft gehad, leze men het tweede deel van zijn gedenkschriften: L.J. Suenens, *Gods onvoorziene wegen. Herinneringen van een kardinaal*, Tielt, 1993. De historicus Marc Van den Wijngaert waarschuwde evenwel "de geschriften van Suenens over Boudewijn met een korrel zout te nemen. Suenens wilde Boudewijn heilig laten verklaren", in: *Knack*, 31 oktober 2018, p. 106. Meer achtergrond in zijn recente boek: M. Van den Wijngaert & E. Gerard, *Boudewijn, koning met een missie*, Leuven, 2018.

Suenens wilde dat perse vermijden, ook omdat dit vanuit een kerkelijk standpunt een gevaar betekende, gezien de minoritaire positie die de Kerk in Wallonië innam.

Een derde verklarend argument voor zijn vasthouden aan de eenheid van de Leuvense universiteit was dat hij de internationale rol van 'de grootste katholieke universiteit ter wereld' wilde veilig stellen. De Faculteit Theologie en het Hoger Instituut voor Wijsbegeerte speelden, een belangrijke rol in de wereldkerk omdat zij gerechtigd waren pauselijke diploma's uit te reiken. Maar zonder de Franstalige academici leek de rol van die kerkelijke faculteiten bedreigd, want de Franse taal was nu eenmaal meer internationaal dan de Nederlandse. In dat standpunt wist hij zich gesteund door de paus en de pauselijke nuntius, maar ook door heel wat professoren zoals Gerard Philips, Albert Dondeyne, Gustave Thils en Victor Heylen, die tegenstanders waren van een splitsing en een verhuizing van de Franstaligen naar Wallonië.⁹⁸ Hij achtte principieel de eenheid van de katholieke universiteit een meerwaarde voor Kerk en geloof, en dacht dat de katholiciteit als bindmiddel toch sterk genoeg zou zijn om Vlaamse en Franstalige geloofsgenoten te laten blijven samenwerken in één universiteit, die trouwens – volgens sommigen zoals de latere rector van de UCL Edouard Massaux – toch op de eerste plaats een instrument moest zijn van de Kerk.⁹⁹

Ten slotte speelde Suenens' persoonlijkheid en levensloop een rol in de keuze voor zijn 'aristocratische', zelfs autoritaire, stijl. Mgr. Bernard Van den Berghe, die jarenlang nauw met hem had samengewerkt, getuigde daarover: *“Suenens is opvallend vlug naar Rome gaan studeren, zeker in die tijd kwam hij daar toch in een speciaal milieu terecht. Hij werd seminarieprofessor, vicerector van Leuven, zeer snel hulpbisschop en dat gaat zo verder, een kerkelijke blitzcarrière van jewelste (...) Hij was een zeer afstandelijk iemand, sommigen zeggen zelfs hautain, zeker op het eerste gezicht. De gewone man of vrouw kon heel moeilijk contact met hem leggen. Ondanks zijn nederige komaf durf ik niet beweren dat hij veel voeling had met de gewone mensen. Hij kon zijn macht delegeren, vertrouwen schenken (...) (maar) ook iemand als een baksteen laten vallen. Wie niet meer beantwoordde aan het profiel dat hij nodig had, werd vriendelijk maar beslist afgevoerd (...) hij wist waar hij naartoe wilde en gebruikte daartoe ook de nodige middelen.”*¹⁰⁰

98 S. Nimmegeers, Heimwee naar de kardinaal, in: *Knack*, 15 mei 1996, p. 30; Bernard Vandenberghie noemde de eerste drie namen; Suenens zelf voegde er de vierde naam aan toe “Wij moesten tevens afzien van de eenheid van de Faculteit van Theologie en het Hoger instituut voor Wijsbegeerte, die ons bijzonder aanbelangde. Drie Vlaamse universitaire prelaten – Mgr. Philips, Mgr. Dondeyne en Mgr. Heylen – kwamen me zeggen hoezeer zij vanuit wetenschappelijk en internationaal oogpunt de territoriale eenheid van deze twee universitaire instellingen wensten te behouden. Dit zou onmogelijk blijken, tot grote spijt van ons allen”. L.J. Suenens, *Terugblik & Verwachting* [...], p. 150.

99 Aldus Massaux in het televisieprogramma *De slag om Leuven* van Paul Theunissen en Dirk Baert, in de reeks 'Historisch', op VRT-Canvas, 2002.

100 S. Nimmegeers, Heimwee naar de kardinaal [...], p. 30.

De persoonlijkheid van Suenens veranderde wel na de 'kwestie Leuven'. Hij liet vanaf toen de politiek zowel in de wereld als in de Kerk grotendeels achter zich, en oriënteerde zich naar de spiritualiteit, via het propageren van de charismatische beweging.¹⁰¹ Hij zag ook in dat hij zich met het mandement vergist had. In een gelegenheidsstukje bij Suenens' overlijden in 1996 schreef *De Standaard*-journalist Manu Ruys: *"Op een dag in het begin van de jaren zeventig, kwam hij onaangekondigd mijn bureau, toen nog aan de Jacquainlaan, binnengestapt. Wij hebben een lang uur gepraat. Hij gaf toe zich te hebben vergist. Het werd een mooi gesprek, want Suenens was een gevoelig en beminnelijk mens. De herinnering aan die namiddag verzacht het oordeel over het politieke falen van de kardinaal."*¹⁰²

---

101 Bernard van den Berghe, die mee aan de wieg stond van de uitbouw van de Vlaamse pastoraal in het vicariaat Brussel en decennia lang wekelijks met de kardinaal vergaderde, wees daarop: *"In de mens Suenens is veel veranderd door zijn opgaan in de charismatische beweging. Hij is dan veel menselijker geworden (...) Ik heb die evolutie kunnen volgen in de manier waarop hij in de Brusselse kathedraal vooringing in liturgische diensten (...) Hij ontdeedde. Hij sprak eenvoudiger en durfde naar de mensen kijken, oogcontact zoeken."* S. Nimmegeers, Heimwee naar de kardinaal [...], p. 30.

102 M. Ruys, Leuvense kwestie leidde tot kortsluiting met Vlaanderen, in: *De Standaard*, 7 mei 1996.